

ALLTID BEREDT

Lederveiledning: Speiderprogrammet

(Del 1: Innføring i speiderprogrammet
Del 2: Programelementer)

Versjon - 26.04.17

SLIK BRUKER DU LEDERVEILEDNINGEN

Denne lederveiledningen er en del av en serie med veiledninger beregnet på speiderledere i Norges speiderforbund. Vi håper at alle speiderledere, uavhengig av erfaringsnivå, vil kunne finne noe som er interessant eller nyttig for dem.

Lederveiledningen består av to deler, hvorav den første gir en innføring i hovedprinsipper som gjelder for speiderprogrammet. I del 2 (side 15) kan du finne en mer inngående beskrivelser av de forskjellige elementene i speiderprogrammet. Vi anbefaler at nye ledere leser først bare del 1, og bruker del 2 som oppslagsverk.

Hvert tema er beskrevet på én eller to sider, og alle temaene er bygget opp etter samme mal:

Øverst i kapittelet finner du oppsummeringen av innholdet, uthevet i grønt. Vi anbefaler at helt nye ledere leser bare disse oppsummeringene til å begynne med. De gir et innblikk i hva kapittelet handler om, uten å gå inn i detaljer. På den måten blir du ikke overveldet av den store mengden informasjon i denne lederveiledningen. Når du har fått en viss forståelse for speiderprogrammet, kan du gå videre til å lese resten.

Hovedteksten i hvert kapittel står i svart. Dette er en mer utdypende forklaring som kan være nyttig for deg som allerede har litt erfaring med/forståelse for speiderprogrammet, og vil gjerne vite mer. Her får du også nyttige illustrasjoner, råd og eksempler.

De røde tekstene gir deg noen ord til ettertanke eller tips til videre arbeid med det temaet som er beskrevet i kapittelet.

I tillegg er nyttige tips fremhevet som egne bokser i margen.

Legg merke til at «speidere» brukes i veiledningen som samlet begrep for både bevere, småspeidere, stifinnere, vandrere, og av og til rovere.

Les gjerne også lederveiledningene om planlegging og speidermetoden. De kan lastes ned eller skrives ut fra programsidene på speiding.no.

Del 1:

Innføring i speiderprogrammet

Innhold i del 1:

Hvorfor har vi et speiderprogram?	4
Helhetlig syn på speiderarbeidet	5
Fem programområder	6
Utviklingsmål (hvorfor vi gjør noe)	7
Speidermetoden (hvordan vi jobber)	8
Faste programelementer (hva vi gjør)	9
Dette skal speidere jobbe med	10
Din rolle som leder	12
Hjelpemidler	13

HVORFOR HAR VI ET SPEIDERPROGRAM?

Speidernes aktiviteter, hva de trenger å vite og hvordan de lærer det, kalles speiderprogrammet. Målet med speidernes program er å gi deg som er leder et verktøy og en ramme når du planlegger og gjennomfører møter, turer og andre speideraktiviteter.

FAKTA:

Speiderprogrammet i Norges speiderforbund (fram til 2017 kalt treningsprogram) har gjennomgått mange endringer. Det speiderprogrammet vi har i dag, ble tatt i bruk i 2003. Det er viktig at speiderprogrammet oppleves som nyttig, relevant og tidsriktig. Derfor skjer det av og til forbedringer og oppdateringer i hele eller deler av speiderprogrammet. De siste oppdateringene skjedde i 2011-2012 og 2016-2017.

Speidere pleier å si at det meste kan gjøres innenfor speidingens rammer. Det er selvfølgelig mange unntak fra denne regelen, men det er også en kjerne av sannhet i den. Speidingen er så allsidig at den virkelig rommer det meste. Men hvorfor har vi da et eget program for speidere? Svaret finner du i speidingens grunntanke, som også kommer til uttrykk gjennom vårt formål – utvikling av selvstendige mennesker som tar ansvar i samfunnet. For å oppnå dette formålet, er vi helt avhengige av å kunne beskrive hva det er vi ønsker å gi speiderne våre, og hvordan vi gjør det. Det er nemlig slik at programmet vårt gir en retning og setter mål og en felles standard for arbeidet. Det sørger for at det vi tilbyr speiderne er et godt produkt i tråd med speidingens grunntanke. For at aktivitetene og læringen skal oppleves som nyttige og interessante, ble speiderprogrammet laget basert på barns utviklingsstadier og behov.

Hva får du som leder ved å bruke speiderprogrammet?

- Et planleggingsverktøy som kan brukes til både langtids- og detaljplanlegging.
- En helhetlig tilnærming til speidernes utvikling i tråd med speidingens grunntanke.
- En allsidig ramme hvor du kan velge mellom mange typer aktiviteter og emner.
- Et fleksibelt system som kan tilpasses behovene til hver enkelt enhet og speider.
- Metoder og tips til hvordan speideraktiviteter kan gjennomføres på en god måte.
- Trinnvise krav og kunnskaper som bygger på hverandre, slik at speiderne hele tiden kan lære noe nytt og utfordres på nye måter.
- En felles standard for hva en speider bør kunne og vite.
- En motivasjonsfaktor for speiderne for å få dem til å jobbe med egen utvikling.

Videre i disse kortveiledningene vil du finne informasjon om hva speiderprogrammet helt konkret går ut på, og hvordan du kan bruke det, uavhengig av om du er erfaren leder eller helt fersk i speidersammenheng.

Tenk over hvilke ferdigheter, holdninger og evner du som leder utvikler hos speidere.

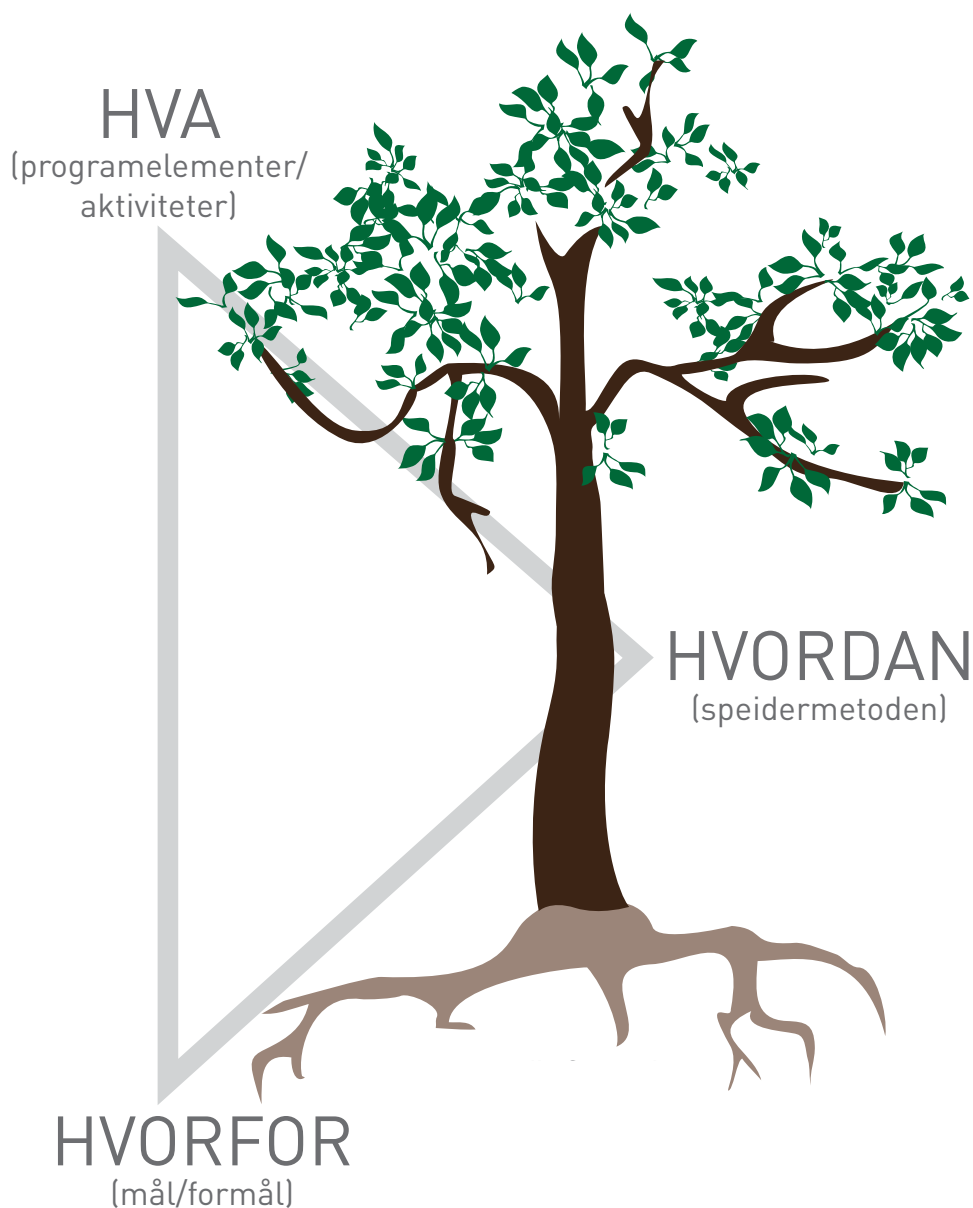

Speiderprogrammene i de forskjellige speiderorganisasjonene varierer mye avhengig av land og kontinent. Men det er ganske mange felleselementer som ligger til grunn for de fleste av dem - engasjement for mennesker og samfunnet, nærhet til naturen, åndelig og moralsk utvikling, og trening i ledelse, ansvar, samarbeid og problemløsning.

HELHETLIG SYN PÅ SPEIDERARBEIDET

Speidingen handler om helhetlig og allsidig utvikling av mennesket. Et slikt langsiktig mål krever at man tar ett skritt av gangen, samtidig som man holder et øye med helheten og formålet. Det finnes en sammenheng mellom hva speidere gjør/lærer, og hvorfor og hvordan de gjør det - de tre delene av speiderprogrammet.

Speiderprogrammet vårt består av tre likeverdige deler som gir en helhetlig tilnærming til speiderarbeidet. Denne tredelingen kan best illustreres med et tre: Treets røtter symboliserer selve formålet med speidingen og våre utviklingsmål, altså HVORFOR vi gjør noe. Treets stamme symboliserer HVORDAN vi jobber, det vil si metodene våre, vanligvis kalt for speidermetoden. Treets krone symboliserer det som er mest synlig for omverdenen – våre aktiviteter, turer, prosjekter og annet vi gjør i speidersammenheng (HVA).

I alt vi gjør i speideren, skal det alltid være en sammenheng mellom det vi gjør og målene og metodene våre. Speideraktiviteter skiller seg fra aktiviteter man gjør i andre sammenhenger, ved at de er i tråd med speidingens formål og gjennomføres ved bruk av speidermetoden.

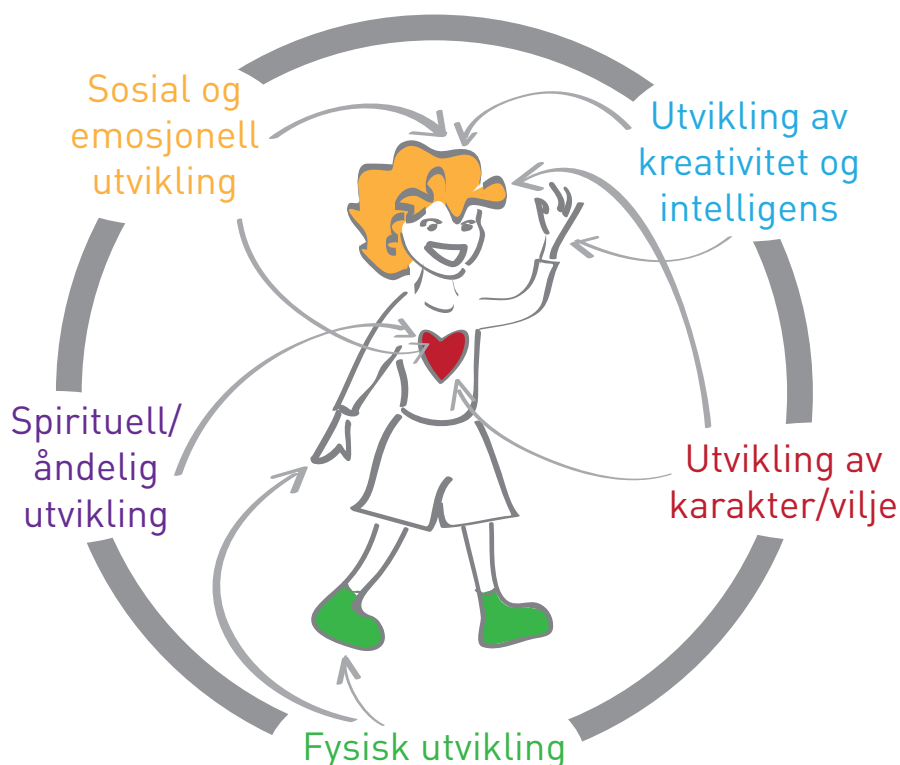
FEM PROGRAMOMRÅDER

Speiderprogrammet vi bruker er basert på barns utviklingsstadier og -behov, og bidrar til utvikling av hele mennesket. Målet med utviklingen er å skape aktive samfunnsborgere og engasjerte medmennesker. Dette kommer blant annet fram i speiderprogrammets fem programområder.

FAKTA:

Norges speiderforbunds formål, slik det er beskrevet i formålsparagrafen, er å utvikle mennesker til selvstendighet, og til å ta aktivt ansvar i samfunnet i samsvar med idealene fra speiderløftet og speiderloven.

Å utvikle hele mennesket betyr at man skal tilrettelegge for følgende utvikling:

Programområdene

Speiderprogrammet tar utgangspunkt i dette, og aktivetsdelen av programmet (HVA) er inndelt i fem programområder som til sammen dekker de ulike utviklingsbehovene hos et menneske.

Programområdene speidere skal jobbe med er:

- Friluftsliv
- Samfunnsengasjement
- Vennskap
- Kreativitet
- Livskvalitet

Som hjelp i dette arbeidet inneholder speiderprogrammet både aktiviteter og metoder som på hver sin måte stimulerer speidernes utvikling. Du som leder bidrar til en helhetlig utvikling hos dine speidere ved å ha god variasjon i aktiviteter og metoder, og gjennom å basere arbeidet på alle de fem programområdene.

Utviklingen skjer gradvis, så jo flere år barn går i speideren, desto nærmere kommer vi målet om utvikling av selvstendige og ansvarsbevisste mennesker. Dette er dessuten en livslang prosess, som skjer også hos deg som er leder.

VISSTE DU AT?

Et godt speiderprogram skal bygge på pedagogiske prinsipper og viktige utviklingstrekk hos barn og unge. Det skal være fleksibelt, allsidig og følge samfunnsutviklingen, samtidig som det må ivareta speidingens grunnverdier og formål. Speiderprogrammet vårt er utformet etter disse prinsippene.

ALDERSBESTEMTE UTVIKLINGSMÅL (HVORFOR VI GJØR NOE)

Det finnes fem aldersnivåer i programmet, kalt aldersgrupper. De forskjellige merkene og aktivitetene, går igjen i flere av eller alle aldersgruppene, men med en del alderstilpassninger og stadig økende vanskelighetsgrad. For å sette ord på hva vi ønsker å oppnå i hver aldersgruppe, er det definert aldersbestemte utviklingsmål for speidere. Disse beskriver hva man skal ha fokus på som leder.

Aldersgruppe	Enhet	Utviklingsmål for aldersgruppene
Bevere (1.-2. klasse)	Koloni 	• Oppleve vennskap og tilhørighet • Få et positivt forhold til naturen • Få et positivt forhold til speiding
Småspeidere, også kalt ulvunger (3.-4. klasse)	Flokk 	• Få trening i å samarbeide med andre • Utvikle ansvarsfølelse og lære å ta ansvar for seg selv • Utvikle nysgjerrighet og positive holdninger til læring • Bli kjent med naturen og utvikle omsorg for den • Bli kjent med og utvikle ansvar for nærmiljøet • Bli kjent med speidingens verdigrunnlag • Få trening i å løse en oppgave sammen med andre
Stifinnere (5.-7. klasse)	Tropp 	• Utvikle praktiske ferdigheter • Benytte egne ferdigheter, kunnskaper og kreativitet til å løse nye oppgaver • Prøve seg på ledelse • Oppleve et aktivt friluftsliv og lære å verdsette det • Bli kjent med samfunnet og bli bevisst muligheten til å påvirke • Oppleve samarbeid og vennskap i patruljen • Utvikle forståelse for speidingens verdigrunnlag • Få trening i planlegging og gjennomføring av en større arbeidsoppgave • Få trening i å «gå hele veien», fra idé til ferdig produkt
Vandrere (8.-10. klasse)		• Ta ansvar for egen læring • Få erfaring i ledelse • Få mulighet til å strekke egne grenser • Utforske nye aktivitetsområder og nye territorier • Oppleve et aktivt friluftsliv gjennom alle årstidene • Utvikle evnen til å orientere seg i samfunnet og motiveres til engasjement • Oppleve samarbeid og vennskap i patruljen • Utvikle respekt for andres livssyn og kultur • Gis mulighet til å utvikle egne holdninger til kristen tro • Få trening i prosjektledelse • Få trening i å holde oversikt over et større arbeid • Få trening i å finne frem til relevant stoff og orientere seg i samfunnet
Rovere (16-26 år)	Lag 	• Ta ansvar for egen utvikling • Gis mulighet til å realisere egne ønsker og drømmer • Utvikle forståelse for friluftslivets kvaliteter i forhold til samfunnet • Være en ressurs for lokalsamfunnet • Oppleve samarbeid og vennskap på tvers av landegrenser og kultur • Utvikle evnen til å dele og formidle personlige tanker angående religiøse spørsmål på en måte som ikke virker støtende på andre. • Få trening i å definere egne prosjekter og gjennomføre dem.

SPEIDERMETODEN (HVORDAN VI JOBBER)

Speiderbevegelsen har som mål å utvikle mennesker til å bli ansvarlige samfunnsborgere. For å få dette til, bruker vi en egen arbeidsmetode - speidermetoden - som forklarer hvordan vi som ledere skal organisere og lede speiderarbeidet. Speidermetoden er altså et verktøy for å ivareta målet med og det unike i speiderarbeidet. Den er bygget på en måte som gjør det både morsomt og enkelt for speidere å lære seg noe.

TIPS:

Når du lager neste terminliste eller møteplan for enheten, bruk de åtte delene i speidermetoden som sjekkliste for å sørge for variasjon i arbeidsmetodene.

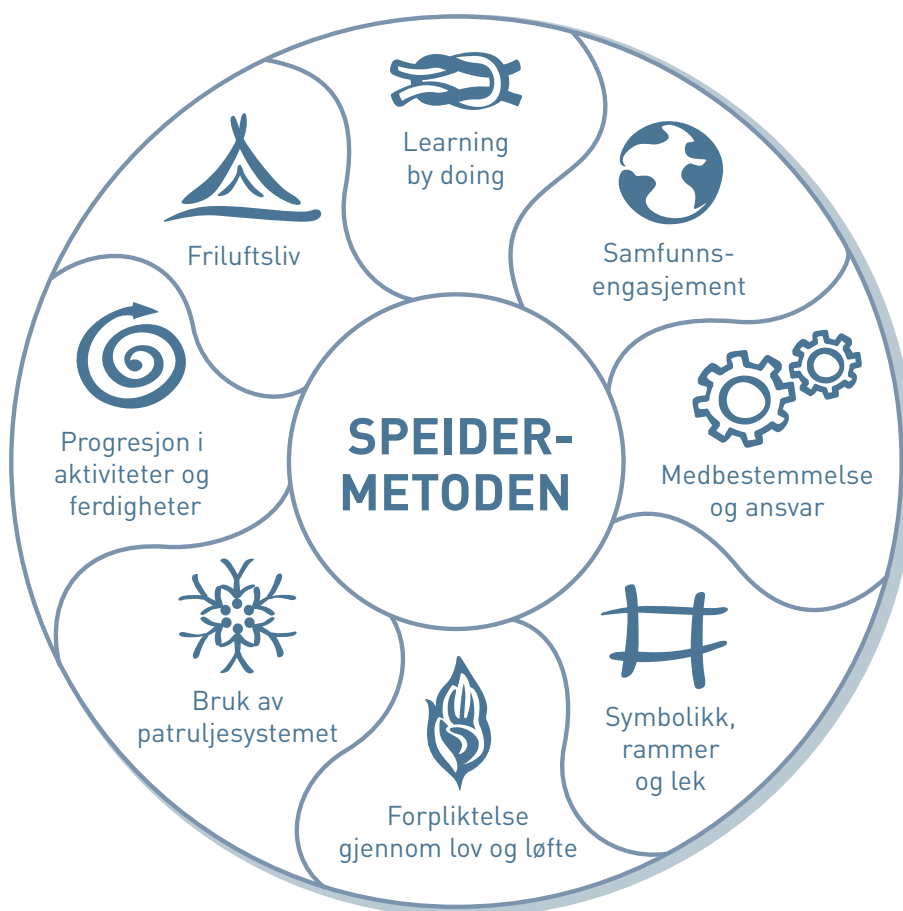
OBS!

Selv om friluftsliv og samfunnsengasjement også er begreper som brukes i forbindelse med de fem programområdene, er det viktig å få dem med som en del av speidermetoden også. I denne sammenhengen er det snakk om hvordan vi bruker disse to som rammer og metoder for speiderarbeidet, og ikke bare som temaer for aktiviteter.

FAKTA:

Speidermetoden i Norges speiderforbund ble vedtatt som en del av det nye, tredelte treningsprogrammet fra 2003. De andre to delene i vårt program er mål for speiderarbeidet og faste program-elementer.

Speidermetoden kan sees som et puslespill bestående av åtte biter, hvor hver bit av puslespillet er viktig for å gjøre det til en unik helhet. Det er nettopp denne unike helheten som definerer speiderbevegelsen! Alle bitene i puslespillet har sin egen funksjon, men er knyttet sammen og bidrar til å styrke hverandre. Tar du ut en eller flere av de åtte delene i speidermetoden, forstyrres helheten.

Det er ikke meningen å ha med alle delene på hvert møte eller hver tur, men over en viss tidsperiode må alle åtte være med. De forskjellige delene vil helt naturlig vektlegges forskjellig, avhengig av om det er snakk om utemøte eller innemøte, tur eller leir, Speideraksjonen eller deltakelse i en annen innsamlingsaksjon.

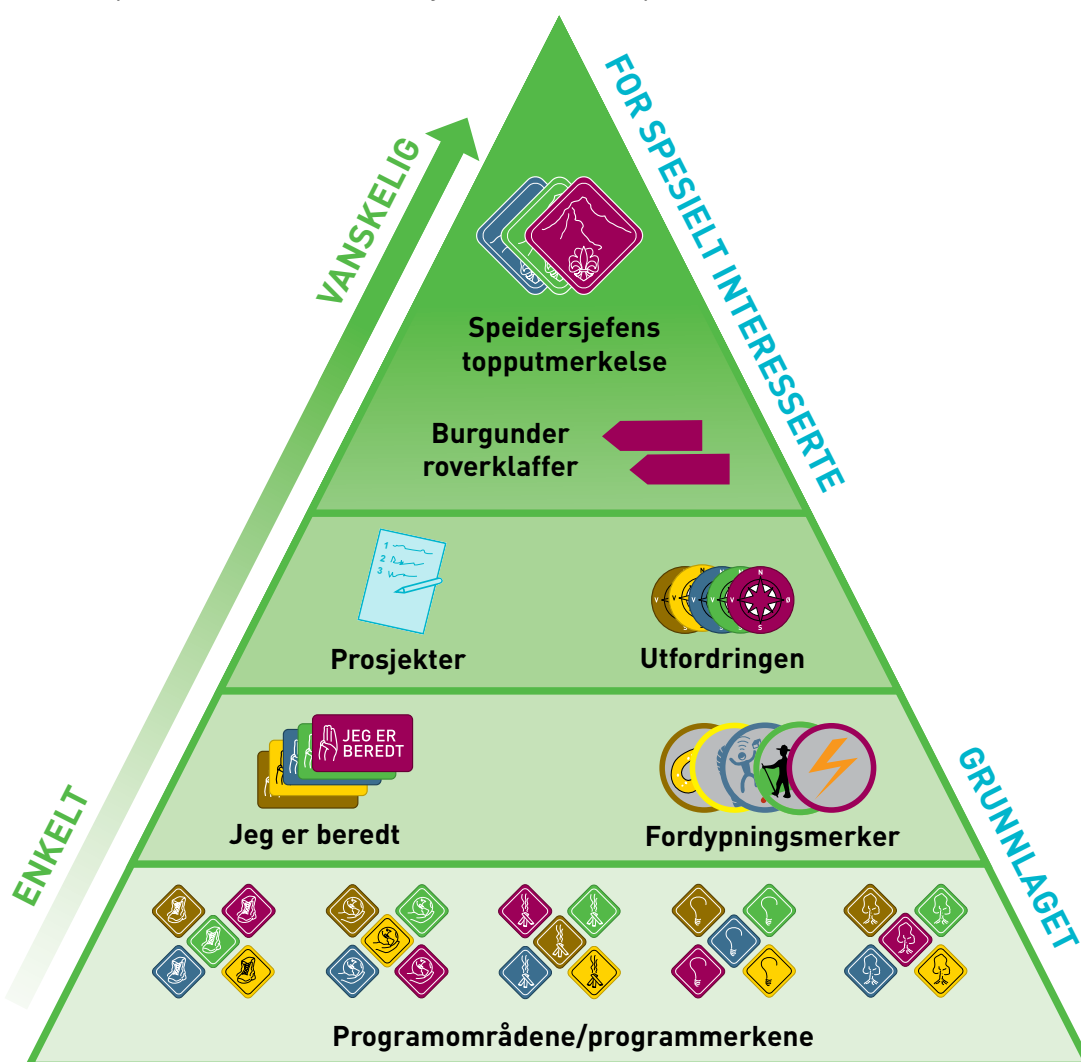
Aktiviteter som gjennomføres uten å følge noen av prinsippene i speidermetoden, er aktiviteter uten mål og mening i speidersammenheng. Som leder tilrettelegger du speidernes aktiviteter for å oppnå et ønsket resultat. Når du er trygg på speidermetoden, og forstår hvordan du kan bruke den, blir speideraktivitetene mye mer enn et morsomt tidsfordriv. Forståelse av speidermetoden gjør det lettere å forklare hva speiding er for mennesker utenfor organisasjonen.

Det er mye mer man kan si om speidermetoden, og derfor er det laget en egen lederveiledning om den. Vi anbefaler at du leser den, fordi speidermetoden er nøkkelen til et godt speiderarbeid, og noe av det viktigste for deg som speiderleder.

FASTE PROGRAMELEMENTER (HVA VI GJØR)

Programmet tilbyr noen faste programelementer, det vil si merker og prosjekter, vi ønsker at alle speidere skal jobbe med. De er utformet litt forskjellig for å kunne utfordre speidere på ulike måter. Dette gjør programelementene til et viktig hjelpemiddel for å legge opp et variert og balansert program for speidere. Mange av programelementene finnes for alle aldersgruppene, noe som gir forutsigbarhet for speidere, og gjør det lettere for ledere å følge opp speidernes utvikling.

Et tidsriktig speiderprogram legger vekt på læringsprosessen, slik at det viktigste målet med speideraktivitetene er å gi speidere mulighet til å prøve og feile i trygge rammer, og å gi dem ledelsesutfordringer de kan vokse på og gode holdninger og nyttige egenskaper de kan få bruk for senere i livet. Derfor er de forskjellige elementene i programmet utformet slik at de på hver sin måte bidrar til at speiderne opplever mestring og egenutvikling innenfor de fem programområdene. Man trenger ikke å jobbe med alle programelementene, men bør jobbe med flere av dem i løpet av et år. Se den detaljerte oversikten på neste side.

Illustrasjon: Oversikt over de faste programelementene rangert etter vanskelighetsgrad.

Selv om de faste programelementene i stor grad er de samme for alle aldersgruppene, er det ikke meningen å gjøre det samme år etter år. Det er viktig å gjennomføre mer utfordrende aktiviteter og stille større krav etter hvert som speidere går videre i programmet. Les om dette videre i lederveiledningen. Det er også mulig å ha mer fokus på noen av programelementene i en enhet, og på noen andre i en annen enhet. Lokale forhold og aldersgruppens særegenheter påvirker hvilke programelementer man jobber med i hver aldersgruppe, og hvordan man jobber med dem.

VISSTE DU AT?

Selv om det å ta merker fortsatt er en viktig del av speidingen, har merkenes form og innhold endret seg mye, spesielt de siste årene. Endringene gjenspeiler utviklingen i samfunnet, og vi har for eksempel ikke lenger det samme fokuset på fysiske prestasjoner og praktiske ferdigheter som var vanlig for 100 år siden.

FAKTA:

Programområder med tilhørende program-mål og program-merker finnes for alle aldersgruppene. Jeg er beredt, fordypningsmerker og Utfordringen finnes også for alle aldersgrupper.

DETTE SKAL SPEIDERE JOBBE MED

Oversikt over programelementene. I kolonnene for aldersgruppene kan man se hvilke aldersgrupper de forskjellige programelementene er tilgjengelige for, samt antall ganger man kan jobbe med et bestemt programelement i løpet av en aldersperiode.

TIPS:

Du kan også finne oversikten over de faste programelementene i såkalte oversiktsplakater (også kalt programplakater). Disse plakaten kan brukes til å føre en samlet oversikt over oppmøtet og progresjonen hos speiderne i enheten. Plakatene selges i nettbutikken Speider-sport.

HVA SPEIDERE JOBBER MED	BEVERE	SMÅSPEIDERE	STIFINNERE	VANDRERE	ROVERE
5 programområder med tilhørende programål og merker	Programmålene gjelder for alle aldersgruppene, men med økende kvalitative og kvantitative krav. Se del 2 i denne veiledningen.				
Utfordringen	4	4	6	6	6
«Jeg er beredt»	1	1	1	1	1
Fordypningsmerker	Fritt	Fritt	Fritt	Fritt	Fritt
Prosjekter	-	Fritt	Fritt	Fritt	Fritt
Burgunder roverklafter	-	-	-	-	1
Speidersjefens topputmerkelse	-	-	1	1	1

	KORT BESKRIVELSE	HVORFOR AKKURAT DETTE
	5 programområder med programmål som gir en mer eller mindre komplett oversikt over kompetansen vi ønsker å gi våre speidere. Danner en overordnet ramme for speiderprogrammet og alle aktivitetene. Når et bestemt antall mål innen et programområde er oppnådd, får speideren et såkalt programmerke, men maks. én gang for hver aldersperiode.	Beskriver hele bredden i programmet, og sørger for allsidig utvikling og variasjon i aktiviteter. De er fleksible og enkle å tilpasse lokalt. Man oppnår målene ved å gjennomføre relevante aktiviteter, prosjekter og merker, for eks. fordypningsmerker. Det beste resultatet oppnår man gjennom kontinuerlig og overordnet arbeid med programmålene.
	En selvalgt oppgave som gjennomføres en gang per semester – maks 4 ganger i løpet av tiden som bever/småspeider og 6 ganger som stifinner/vandrers/rover. Hver speider setter seg et eget, personlig mål og jobber for å nå det.	Dette merket hjelper speiderne å se og vurdere seg selv objektivt, og søke etter muligheter til å forbedre seg selv. Det utvikler utholdenhet og målbevissthet i møte med mer langvarige utfordringer, og gir speiderne viktig mestringsfølelse og større selvtillit.
	Et merke som som går igjen i alle aldersgruppene, men med økende vanskelighetsgrad. Gir konkrete, grunnleggende kunnskaper og ferdigheter innen turplanlegging, sikkerhet og førstehjelp. Tas én gang i hver aldersperiode.	Merket bidrar til å gi speiderne mer selvtillit og gjøre dem til gode problemløsere som ikke er redde for å trå til og ta ansvar i en vanskelig/utfordrende situasjon. «Jeg er beredt»-merket kan brukes som en sjekkliste for hvilke ferdigheter innen friluftsliv og sikkerhet speidere har bruk for, avhengig av alder.
	Et sett med merker per aldersgruppe, hvorav noen er aldersspesifikke, mens andre går igjen i flere aldersgrupper, men med økende vanskelighetsgrad. Gir dybdekunnskap om enkelte emner, gjerne knyttet til populære speideraktiviteter. Hvert merke kan tas én gang i løpet av hver aldersperiode, og man kan ta så mange forskjellige merker som man ønsker.	De stimulerer speidernes nysgjerrighet, læringslyst og initiativ, og gir øvelse i samarbeid. Er nyttige å bruke for å oppnå programmålene og enkle å kombinere med andre programelementer, som prosjekter eller Jeg er beredt.
	Et prosjekt skal gjennomføres av speiderne selv, og består av faste prosjektfaser (planlegging, gjennomføring og evaluering). Et prosjekt kan gjennomføres et ubegrenset antall ganger. Prosjekter er i større grad en arbeidsmetode enn en aktivitet, og erstatter i stor grad lederstyrte aktiviteter hos de eldste aldersgruppene.	Prosjekter lærer speidere å planlegge, gjennomføre og evaluere, å ta ansvar og å samarbeide. De stimulerer initiativ, egeninnsats og nysgjerrighet i samspill med andre. Det er en passende arbeidsmetode for alle større eller felles oppgaver, for eksempel arbeid med fordypningsmerker, forberedelser til leir, organisering av patruljeutstyr, gjennomføring av Speideraksjonen eller en speideraktivitetsdag i lokalmiljøet.
	Et sett med krav som vektlegges forskjellig avhengig av vanskelighetsgrad. Kan tas bare én gang og bare av rovere.	Roverne opplever mestringsfølelse, selvtillit og vekst. Motiverer rovere til å gjøre en innsats i roverlaget, speidergruppa og samfunnet.
	Speidersjefens topputmerkelse motiverer speidere til å gjøre en ekstra innsats og arbeide aktivt med alle de faste programaktivitetene. Kan tas én gang per aldersgruppe. Finnes ikke for bever- og småspeidere.	Speiderne opplever mestringsfølelse, selvtillit og vekst. Det er en god måte å motivere speiderne til å gjennomføre speiderprogrammet på.

DIN ROLLE SOM LEDER

For å lage et godt møte- eller turopplegg, trenger du ikke å ha en detaljert oppskrift på hva hver enkelt speider skal gjøre. En god leder tilrettelegger for læring ved å skape et felles mål, ved å gi speiderne en motiverende og interessant oppgave å jobbe med – en oppgave de kan løse på sin egen måte og i samarbeid med hverandre.

VISSTE DU AT?

Grunnleggeren av speiderbevegelsen, Robert Baden-Powell, sa at nøkkelen til suksess var å gi speidere mål som de selv kunne nå.

Dette blir spesielt viktig jo eldre speiderne blir. I de yngste speidergruppene er lederen mer proaktiv, mens i troppen vil det være viktig å gi speiderne frihet til å være med på å bestemme, velge egne løsninger og delta i selvvalgte aktiviteter. I roverlaget er det roverne selv som har det fulle og hele ansvaret for aktivitetene sine. Den viktigste læringen i speideren skjer faktisk i dette selvstendige arbeidet. Det er viktig at speiderne allerede fra ung alder begynner å trene på dette. Spesielt er førerpatroljen en god arena for trening i selvstendighet, samarbeid, medbestemmelse og ansvar.

Det er dermed ikke sagt at du ikke trenger å involvere deg i hva speiderne driver med. Speiderne dine trenger ikke bare veiledning og motivering, men også stabilitet og kvalitet, variasjon og progresjon fra møte til møte og fra enhet til enhet. Din oppgave som leder er derfor å hjelpe speiderne dine å benytte seg av utviklingsmulighetene som finnes i speiderprogrammet. Med et så stort mangfold av mål, aktiviteter og metoder kan dere skreddersy et programopplegg som passer for nettopp dere.

OBS!

Den beste måten å oppnå kvalitet i speiderarbeidet på, er å tilby speiderledere relevant opplæring. Som speiderleder forplikter du deg til å ta ansvar for egen utvikling ved å delta på ledertreningen.

Vi ønsker at alle speiderledere som et minimum skal:

- Være bevisste på utviklingsmålene som er definert for hver aldersgruppe.
- Med utgangspunkt i programmålene gi speiderne et allsidig og balansert aktivitets-tilbud med muligheter til å utvikle seg selv utifra egne interesser og forutsetninger.
- Forstå og bruke speidermetoden.
- Sørge for at speiderne får tilstrekkelig motivasjon, progresjon og utfordringer fra møte til møte og fra enhet til enhet.

Disse oppgavene kan illustreres ved hjelp av et bål:

- Det første man trenger, er å vite hva vi trenger bålet til. Dette symboliserer målene våre.
- Det neste man trenger er nok ved av god kvalitet og forskjellig form og størrelse. Veden symboliserer aktivitetene vi velger.
- Vi må bygge bålet slik at det passer hensikten. Dette symboliserer speidermetoden.
- Vi får ikke fyr på bålet hvis vi ikke har en gnist eller en flamme som kan tenne det. Og vi må huske å fylle på med mer ved når det blir behov for det. Dette symboliserer motivasjon og progresjon.

På neste side ser du noen tips til hvordan du kan bruke speiderprogrammet til planlegging av speideraktiviteter i tråd med det som er beskrevet ovenfor. Dette er bare et forslag. Hvordan dere ender opp med å bruke speiderprogrammet i deres enhet, er avhengig av faktorer som tradisjoner, ledernes erfaring og kunnskaper, tid dere har til planlegging og speidernes og ledernes interesser og ønsker.

HJELPEMIDLER

Speiderprogrammet er bygd opp slik at det er mulig å bruke det både for den erfarne lederen som trenger ny inspirasjon, for den unge lederen som har mange ideer og trenger en måte å strukturere dem på, og for den helt ferske lederen som trenger en konkret beskrivelse av alt speiderne skal gjennom. Speiderprogrammets mål, metoder og aktiviteter har alle sin funksjon i utviklingen av hele mennesket, og du som leder kan velge fritt blant dem, avhengig av hva du ønsker å fokusere på til enhver tid.

Hjelpemidler

Speiderbasen.no er speidernes nettbaserte aktivitetsbibliotek. Speiderbasen gir forslag til konkrete aktiviteter dere kan gjennomføre på møter og turer. Aktivitetene stammer fra hele speider-Norge. Alle aktiviteter og alt fagstoff i Speiderbasen er knyttet til målene i de fem programområdene. Hvis dere planlegger møtene basert på programmålene, kan Speiderbasen hjelpe dere å finne aktiviteter som passer til målene dere har satt opp.

Lederveiledninger er en serie med hefter som forklarer mer inngående en del viktige og nyttige aspekter rundt planlegging, speidermetoden og bruk av speiderprogrammet. De kan brukes digitalt eller skrives ut. Heftet du leser nå, er en del av denne serien.

Eksempler på årsplaner og ferdige møteplaner, presentert i Speiderbasen, kan brukes som de er eller inspirere til nytenking rundt bruk av speiderprogrammet.

I tillegg har speidernes nettutsalg Speider-sport bøker og andre hjelpemidler som kan være nyttige i speiderarbeidet, for eksempel heftene Sikkerhet på tur og hefter for patruljeførere. Der finnes det også alle merkene og annet programmaterieell.

Det finnes også egne hjelpemidler som hjelper ledere å holde oversikt over speidernes utvikling. Disse er ikke bare nyttige, men fungerer også som en tydelig og synlig motivasjonsfaktor for speiderne. For at dette skal fungere, må dere ha gode og enkle rutiner for loggføringen av aktivitetene.

Loggbøker hvor man kan loggføre gjennomførte aktiviteter i speiderprogrammet finnes for aldersgruppene småspeidere, stifinnere, vandrere og rovere. For bevere finnes det ikke egne bøker, men beverlederne kan bruke Beverhåndboka som inneholder forklaringer rundt beverrammen samt mange aktiviteter og tips.

Programplakater/oversiktsplakater i A2-format kan være et godt alternativ til loggbøkene, fordi du ved hjelp av en slik plakat kan føre oversikt over alle speiderne samtidig. Det er selvfølgelig også mulig å føre oversikter digitalt (enten lage selv eller bruke en eksisterende mal - se speiding.no).

Det kan være nyttig for deg å bli kjent med innholdet i programsidene på speiding.no. Der finnes det mye informasjon om speiderprogrammet og de forskjellige enhetene. Der finner du også Speiderbasen, hvor du kan søke etter leker, merker, prosjekter og aktiviteter.

OBS!

Siden alle aktivitetene i Speiderbasen er koblet til speiderprogrammet, vil det å bruke Speiderbasen i planleggingen hjelpe deg å forstå programmet bedre.

SPEIDERNES PROGRAMLANDSKAP

Del 2:

Programelementene

Innhold i del 2:

Slik bruker du del 2	16
Praktisk bruk av speiderprogrammet	17
Introprogrammet for nye speidere	18
Programområdene og programmålene	19
Friluftsliv	20
Samfunnsengasjement	22
Vennskap	24
Kreativitet	26
Livskvalitet	28
«Jeg er beredt»	30
Utfordringen	31
Fordypningsmerker	32
Prosjekter	34
Speidersjefens topputmerkelse	36
Burgunder roverklafter	37
Aldersgruppenes utviklingstrekk	38

SLIK BRUKER DU DEL 2

I del 2 i denne lederveiledningen kan du finne en mer inngående beskrivelse av de forskjellige elementene i speiderprogrammet, noe som kan virke overveldende på en leder som ikke har erfaring med speiderprogrammet fra før. Du trenger derfor ikke å lese hele del 2 fra begynnelse til slutt med en gang, men kan bruke den som oppslagsverk hvis du lurert på ett eller annet programelement i ditt virke som leder. Det kan derimot være nyttig å lese alle de grønne introtekstene for å danne seg en oversikt over innholdet.

PRAKTISK BRUK AV SPEIDERPROGRAMMET

Speiderprogrammet er bygd opp slik at det er mulig å bruke det både for den erfarne lederen som trenger ny inspirasjon, for den unge lederen som har mange ideer og trenger en måte å strukturere dem på, og for den helt ferske lederen som trenger en konkret beskrivelse av alt speiderne skal gjennom. Speiderprogrammets mål, metoder og aktiviteter har alle sin funksjon i utviklingen av hele mennesket, og du som leder kan velge fritt blant dem, avhengig av hva du ønsker å fokusere på til enhver tid.

Speiderprogrammet som et planleggingsverktøy

- Både aldersgruppens utviklingsmål og de fem programområdene med sin bredde av mål og alderseksempler er viktige styringsverktøy. De viser i hvilken retning og på hvilket nivå arbeidet i enheten skal gjennomføres. Programmålene fungerer i praksis som et planleggingshjelpemiddel, fordi de skal danne et skjelett for enhetens terminliste. Alt dere trenger å gjøre er å velge 1-2 programmål per møte, og så fylle hvert møte med passende aktiviteter. Disse kan dere finne på selv eller hente fra Speiderbasen. Alle aktiviteter og alt fagstoff i Speiderbasen er knyttet til målene i de fem programområdene.
- Ønsker dere å jobbe mer konsentrert med et programområde, kan dere angi et av dem som månedens/årstidens tema og vie flere av møtene/turene til dette temaet. Så bytter dere til et annet programområde i neste periode.
- Det er mulig å prioritere noen programelementer når man jobber med én aldersgruppe, og noen andre i en annen aldersgruppe. Det samme gjelder for de fem programområdene. Speidernes interesser varierer også, så ta speiderne/patruljeførerne med på råd når dere skal legge en langtidsplan.
- Sammenhengen mellom mål og aktivitet fungerer begge veier. Det er lurt å begynne med å sette mål for møtet/turen, og så finne aktiviteter som hjelper dere å nå disse målene. Har speiderne eller lederne noen konkrete aktivitetsønsker, kan dere like gjerne ta utgangspunkt i disse og finne ut hvor de passer inn i speiderprogrammet (altså hvilke punkter speiderne kan krysse av for i loggboka - se under kapitlet "Hjelpemidler" i del 1).
- Speidermetoden bør være ledernes sjekkliste for å se om man gjennomfører aktiviteter på en måte som gir speiderne gode utviklingsmuligheter. Dere bør ha brukt alle de 8 delene av speidermetoden i løpet av et halvår/år. Learning by doing, progresjon, friluftsliv, patruljesystemet og symbolikk, rammer og lek kan uten problemer brukes på hvert møte.

VISSTE DU AT?

Speiderprogrammet er først og fremst et planleggings- og styringsverktøy som skal hjelpe deg å se framover og å "styre skuta" i riktig retning.

Les også lederveiledningene om planlegging og speidermetoden som kan gi deg flere eksempler på praktisk speiderarbeid.

INTROPROGRAMMET FOR NYE SPEIDERE

En speiderenhet er sjelden en stabil masse. Noen speidere begynner, mens andre slutter. Den vanligste oppstartstiden for nye speidere er høsten, for da kommer det både helt ferske speidere og de som har gått over fra en speiderenhet til en annen. Om de kommer til å trives, og vil ønske å fortsette i enheten, er i stor grad avhengig av hvordan de blir tatt imot. I tillegg til at de nye speiderne trenger ekstra trygghet og oppmerksomhet i startfasen, trenger de også en del kunnskaper om den nye enheten som de ikke kjenner ennå. De trenger å få innføring i det som deres eldre eller mer erfarne medspeidere allerede kan, slik at de ikke føler seg utenfor, men opplever trygghet og tilhørighet.

Det er utviklet et eget introprogram som alle nye speidere skal gjennom i løpet av de første månedene i enheten. Dette programmet er veldig enkelt og har som mål å gi de helt nye speiderne forståelse for hva speiding er, og hva det innebærer å være speider. Introprogrammet skal i tillegg hjelpe de nye speiderne til å «knekke kodene» knyttet til enheten, gruppas og speidingens særpreg og rituelle handlinger. Introprogrammet er et individuelt program, og gjennomføres før speideren tar fatt på speiderprogrammet.

Hvordan man griper denne opplæringen an varierer fra gruppe til gruppe. Av praktiske grunner jobber man vanligvis med introprogrammet med alle de nye speiderne samlet, selv om det er ment som et individuelt program. Noen har tilpasset opplegg for de nye speiderne, som en liten del av hvert enhetsmøte, mens andre holder de nye speiderne separert fra resten av enheten i hele den perioden de går gjennom introprogrammet. Denne nybegynnerfasen omtales ofte som aspirantperiode. Det er også vanlig å legge til noen andre emner som aspirantene skal gjennom i løpet av denne tiden, for eksempel grunnleggende friluftsferdigheter.

Aktivitetene dere bruker for å arbeide med introprogrammet, må tilpasses speidernes alder og erfaringsnivå. Hovedtemaene er de samme for alle aldre:

- Del 1 - tilhørighet (egen gruppe, ledere, medspeidere, organisasjonskunnskap osv)
- Del 2 - enhetens særpreg, seremonier og tradisjoner (også regler, symboler, handlinger, ritualer).
- Del 3 - hvorfor vi er speidere, og hvordan vi har tenkt å nå målet vårt (speiderens formål og speiderprogram).
- Del 4 - enhetens aktivitetstilbud og hva speiderne kan få være med på.
- Del 5 - speidingens historie.
- Del 6 - lov og løfte (innhold og betydning).

Aspirantperioden avsluttes med en speideropptakelse - en spesiell og høytidelig seremoni hvor de nye speiderne blir formelt tatt imot av enhetslederen og de andre speiderne i enheten. Det finnes forslag til tradisjonelle opptakelsesseremonier i Speiderbasen, og mange grupper har egne tradisjoner knyttet til dette.

PROGRAMOMRÅDENE OG PROGRAMMÅLENE

Det finnes fem programområder som er like for alle aldersgruppene. Disse er: Friluftsliv, Samfunnsengasjement, Vennskap, Kreativitet og Livskvalitet. Hvert programområde inneholder en rekke program mål som er felles for alle aldersgruppene. I tillegg finnes det aldersspesifikke eksempler som viser hvordan målene kan brytes ned til mer konkrete og alderstilpassede aktiviteter. Det er ønskelig at enhetens aktiviteter dekker alle de fem programområdene i løpet av en aldersperiode, for å unngå ensidig fokus på for eksempel bare friluftsliv.

Programmålene er uttrykk for ønsker. Vi ønsker for eksempel at speidere i alle aldre skal «utvikle sanser, motorikk og koordinasjonsevne» eller «få nye turerfaringer fra alle årstider». Målene er formulert på denne måten for å gi speidere noe å strekke seg etter, år etter år. De samme målene går nemlig igjen fra aldersprogram til aldersprogram. Man er ikke ferdig med dem etter å ha vært med på bare én aktivitet eller utført én oppgave. Progresjonen (den økende vanskelighetsgraden) ligger i hvilke aktiviteter som gjennomføres og hvor mange og hvilke emner/ferdigheter som læres, og ikke minst i hvor mye ansvar speiderne tar for selve aktiviteten, for seg selv og for andre i gjennomføringen.

Det er opp til enheten å velge hvilke aktiviteter speiderne skal være med på for å nå et mål. Når ledere (i tropp i samråd med patruljeførere) bestemmer hvilket kunnskaps- og ferdighetsnivå de skal legge seg på med egne speidere, kan de ta utgangspunkt i de eksisterende eksemplene til programmålene. Eksemplene er aldersbestemte og beskriver konkrete kunnskaper, ferdigheter, holdninger og aktiviteter som speiderne kan jobbe med innenfor hvert av målene. Det er også mulig å finne på egne aktiviteter, så lenge de bidrar til ønsket utvikling hos speiderne.

Planlegging basert på målene

Ser man alle programmålene under ett, kan man danne seg et bilde av allsidigheten i programmet. Derfor brukes programmålene ofte som et planleggings- og styringsverktøy som hjelper speiderlederne å sette opp et variert og balansert årsopplegg. Dere kan for eksempel jobbe med to programområder per halvår, eller dere kan variere møtetemaene slik at dere i løpet av et halvt år er innom alle de fem programområdene. På den måten kan dere tilby speiderne deres et bredt spekter av aktiviteter som samtidig bidrar til å oppnå utviklingsmålene som er satt for aldersgruppen.

Nøyaktig hvilke program mål speiderne skal jobbe med, besluttet av lederne, eventuelt i samråd med speiderne. Alle målene kan jobbes med i alle aldre, men enkelte program mål vil oppleves som mer relevante for noen aldersgrupper enn for andre.

Hvordan måle resultatet

Speidere får et programmerke når de har arbeidet godt med et bestemt antall mål innen dette området. For eksempel må en bever i henhold til sitt nivå ha oppnådd resultater innenfor 5 av de 11 målene innen Vennskap. Antall mål man skal jobbe med øker med alderen, slik at for vandrere er kravet 8 av 11 mål i dette merket. "I henhold til sitt nivå" betyr at du må ta hensyn til speidernes ferdighets- og kunnskapsnivå, med utgangspunkt i alderen deres og i deres individuelle forutsetninger. Det er viktig å bygge på det speiderne kan fra før, så du kan ikke stille samme krav til alle speiderne i enheten.

Når du leser de aldersspesifikke eksemplene til programmålene, vil du finne spesielle formuleringer og uttrykk som formidler progresjonen i aktiviteter og ferdigheter, og dermed forskjellen mellom aldersprogrammene. Det finnes en meningsforskjell på å være med på noe (passiv handling), å delta (aktivt) i noe og å ha ansvar for noe. Disse nyansene er det viktig å få med seg når dere planlegger alderstilpassede aktiviteter.

FAKTA:

Programmålene har tilhørende målkoder som hjelper å identifisere dem raskt. Målkodene står på alle aktivitetene og alt fagstoffet i Speiderbasen. Bokstaven i målkoden viser programområdet som målet tilhører – F for Friluftsliv, S for Samfunnsengasjement og så videre.

TIPS:

Bruk gjerne programmålene under planleggingen av terminliste, for å få bedre sammenheng og bredde i møtene. Velg ett-to mål per møte og bygg møteopplegget rundt disse målene. Les mer om planlegging ved hjelp av program mål i lederveiledningen om planlegging som du finner på speiding.no.

FRILUFTSLIV

OBS!

De mer konkrete, aldersbestemte eksemplene på hva speiderne skal gjøre innenfor hvert programål, finner du i en egen oversikt over programmålene i Speiderbasen eller i loggbøkene for de forskjellige aldersgruppene.

TIPS:

Det finnes flere programelementer som kan bidra til å nå mål innen dette programområdet. Det er Utfordringen, "Jeg er beredt"-merket og mange forskjellige fordypningsmerker.

Hensikten med programområdet Friluftsliv er at speidere:

- Utvikler sanseapparat, motorikk og fysisk form til et tilfredsstillende nivå i forhold til egne forutsetninger.
- Blir glad i naturen.
- Får kjennskap til naturen og ferdes i den til alle årstider.

Alle speidere skal jobbe aktivt, og i henhold til sitt nivå oppnå gode resultater innenfor målene nedenfor. Merket for Friluftsliv får man ved å nå et bestemt antall mål.

Friluftsferdigheter	
F-1	Få nye turerfaringer fra alle årstider.
F-2	Utvikle ferdigheter innen orientering.
F-3	Utvikle kunnskap om og erfaring med ulike overnattingsformer.
F-4	Utvikle kunnskap om og erfaring med matlaging på ulike varmekilder.
F-5	Utvikle gode ferdigheter for bruk av bål og åpen ild.
Naturkjennskap	
F-6	Utvikle forståelse for friluftslivets verdier og samfunnsmessige betydning.
F-7	Utvikle forståelse for hvordan politiske beslutninger kan påvirke friluftslivet.
F-8	Utvikle kunnskap knyttet til lokal og nasjonal natur.
F-9	Få erfaring med ferdsel i ulike naturmiljø, og utforskning av ukjente områder.
F-10	Oppleve stemninger og skjønnhet i naturen, både alene og sammen med andre.
F-11	Utvikle kunnskap om og erfaring med bruk av ikke-motoriserte framkomstmidler.
Førstehjelp og sikkerhet	
F-12	Utvikle gode rutiner for turplanlegging.
F-13	Utvikle kunnskap og erfaring innen forebygging og håndtering av ulykker.
F-14	Utvikle og vedlikeholde ferdigheter innen førstehjelp
F-15	Utvikle kunnskap om bruk og vedlikehold av turutstyr.

Hvorfor dette merket?

Det finnes mange gode aktiviteter som passer i dette merket, og mange av dem er tradisjonelle speideraktiviteter. Det er derfor ganske sikkert at dere er innom mange av temaene innen Friluftsliv så lenge dere driver med vanlig speiding - brenner bål, drar på turer og leire, lærer knuter, førstehjelp og orientering. Men fordelen med å planlegge aktiviteter utifra programmålene innen Friluftsliv, er at når dere holder målene i bakhodet, vil dere bli mer bevisste på hvorfor dere gjør noe, hva læringen skal ligge i for speiderne, og hvilke metoder dere bør ta i bruk for at speiderne skal oppleve mestring.

Dere kan enten ta utgangspunkt i en aktivitet dere uansett har tenkt å gjennomføre (for eksempel turforberedelser eller bygging av en fast bål plass) eller finne nye aktiviteter til programmålene gjennom idedugnad eller i Speiderbasen. Husk også at den beste måten å lære ferdigheter på, er gjennom øvelse. La speiderne få mange anledninger hvor de kan prøve seg i trygge rammer.

FRILUFTSLIV					
	Beverer	Småspeidere	Stifinnere	Vandrere	Rovere
Kort sagt - dette merket betyr:	Å oppleve naturen på nært hold, å lære å respektere dyre- og planteliv, å lære om hvor tett menneskene er knyttet til naturen og miljøet. Å begynne å tilegne seg ferdigheter som er nødvendige for å kunne ferdes trygt i naturen og trives i den.	Å oppleve naturen sammen med andre, å lære om hvordan vi kan ta vare på naturen og miljøet. Å begynne å tilegne seg ferdigheter som er nødvendige for å kunne ferdes trygt i naturen og trives i den. Å kunne gi enkel førstehjelp.	Å få utfordringer gjennom friluftsliv sammen med andre, å lære om lokal natur og forstå friluftslivets verdi. Å tilegne seg ferdigheter som er nødvendige for å kunne ha sikre aktiviteter og å kunne klare seg selv i naturen.	Å styrke sine kunnskaper og ferdigheter gjennom utfordrende friluftslivsaktiviteter, og å kunne ta ansvar for oppgaver på tur. Å kjenne til regler som regulerer friluftslivet, og å utforske nye natur- og kulturlandskap. Å vite hvordan man forebygger og håndterer forskjellige typer ulykker.	Å søke nye og større utfordringer i naturen - alene eller sammen med andre. Å ta ansvar for eller søke å påvirke beslutninger rundt sikkerhet, friluftsliv og naturen i speideren eller i samfunnet. Å styrke sin kompetanse gjennom deltakelse på friluftskurs eller aktiviteter i regi av nettverk for friluftsliv.
Krav til merket	7 av 15 mål	9 av 15	10 av 15	11 av 15	13 av 15
Speidermetoden	Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Friluftsliv	Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Friluftsliv	Learning by doing Patuljesystemet Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Friluftsliv	Learning by doing Patuljesystemet Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Friluftsliv	Learning by doing Patuljesystemet Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Friluftsliv
Eksempler på aktiviteter	F-1: Dagsturer eller møter i naturen F-9: Leker i naturen F-4,5: Grilling av pølser på bål F-15: Øve inn knivregler og øve på å spikke F-14: Rollespill - hjelp én som har kuttet seg F-8: Naturling	F-1,3: Overnatting i hytte/telt F-8,9,10: Oppdagelsesturer F-2: Kart og kompass F-14: Rollespill - hjelp en bevisstløs person F-1,3,15: Hjelp til å sette opp telt/gapahuk F-5: Båltenning F-8,9: Sportegn	F-4,5: Lage mat på bål F-1,3: Være med på å sette opp leir F-12,13: Delta i turplanlegging F-13, 14: 1.hjelpesøvelser, HLR F-2: Orienteringsløp F-1,3,10: Overnattingstur om vinteren F-12,13,15: Ordne patruljens utstyrskasse	F-12,13: Være med på turplanlegging F-4,5: Primitiv matlaging F-6,8,15: Nevenyttighet/woodcraft F-1,3,8,9:Lage snøhule F-1,9,11,13: Kanotur F-12,13:Utføre risikoanalyse F-13,15: Vedlikehold av eget og felles turutstyr	F-1,9,10: Geocaching F-1,9,12,13: Ekspedisjon F-6,7,8,9: Besøke nasjonalpark F-3,10: Overnatting alene F-12,13,15: Være uttryrsansvarlig på leir F-14: Holde 1.hjelpesøvelse F-6,7: Ta stilling til lokal/nasjonal naturforvaltning F-11: Sykle/gå/ta offentlig transport til sommerleiren

SAMFUNNSENGASJEMENT

Hensikten med dette programområdet er at speiderne skal:

- Få mulighet til medbestemmelse og trening i å ytre egne meninger.
- Få forståelse for andre menneskers livssituasjon, bakgrunn og synspunkter.
- Delta aktivt i å utvikle samfunnet positivt.

Alle speidere skal jobbe aktivt, og i henhold til sitt nivå oppnå gode resultater innenfor målene nedenfor. Merket for Samfunnsengasjement får man ved å nå et bestemt antall mål.

OBS!

De mer konkrete, aldersbestemte eksemplene på hva speiderne skal gjøre innenfor hvert program mål, finner du i en egen oversikt over programmålene i Speiderbasen eller i loggbøkene for de forskjellige aldersgruppene.

TIPS:

Det finnes flere programelementer som kan bidra til å nå mål innen dette programområdet. Det er Utfordringen, prosjekter og enkelte fordypningsmerker.

Demokrati og deltagelse

S-1	Bli kjent med demokratiske verdier, og bruk din rett til medbestemmelse.
S-2	Utvikle kritiske evner, og ytre egne meninger i ulike fora.
S-3	Ta ansvar i speidersammenheng og i samfunnet lokalt, nasjonalt eller internasjonalt.

Naturkjennskap

S-4	Bli kjent med hvordan mennesket påvirker samspillet i naturen, og gjør noe for å begrense skadelig påvirkning.
S-5	Bli bevisst behovet for redusert forbruk, motiver til og praktiser gjenbruk.
S-6	Bli kjent med hvor ulike produkter kommer fra, og la dette få konsekvenser for hvilke produkter du velger.
S-7	Bli kjent med hva naturen gir av spiselige vekster, og bruk ingredienser fra naturen i matlaging.

Kultur og identitet

S-8	Få kjennskap til oppbygging og organisering av ulike samfunn og samfunnsstrukturer.
S-9	Utvikle forståelse for forhold som bidrar til å skape samfunnsidentitet og tilhørighet.
S-10	Bli kjent med ulike kulturer og grupper av mennesker og arbeid for å sikre likeverd mellom mennesker.
S-11	Sett deg inn i et aktuelt samfunnsproblem lokalt, nasjonalt eller internasjonalt, og finn ut hva vi som speidere kan gjøre for å minske dette problemet.

Hvorfor dette merket?

Fellesskap gjør sterk. Når vi er mange, kan vi klare ting som vi ikke ville ha fått til alene. Men for at et samfunn skal fungere, er det viktig at medlemmene av samfunnet gir noe tilbake, altså bidrar på en positiv måte. En viktig forutsetning for dette er følelsen av tilhørighet. For at speidere skal bry seg om og bidra i samfunnet, lokalt, nasjonalt og internasjonalt, må de oppleve at de selv er en viktig del av det. En slik gjensidig avhengighet finnes også mellom mennesker og naturen. Speidere har et forhold til naturen som arena for aktiviteter. Men naturen har også en egenverdi som ikke enkelt kan regnes ut eller settes ord på. Jorda er hjemmet vårt; vi må ta vare på den.

Men dette er lettere sagt enn gjort. I møte med de mange samfunns- og miljøutfordringene vi opplever i dag, er det lett å miste motet. Programmålene innen Samfunnsengasjement hjelper dere å ha fokus på aktiviteter som kan gi speiderne tilhørighet, selvtillit og respekt for andre, hjelpe dem å forstå viktige sammenhenger og problemstillinger og gi dem mulighet til å bidra med sine meninger, holdninger og handlinger.

Barn og ungdommer har ofte et naturlig engasjement for dette området. De trenger bare litt inspirasjon, og hjelp til å finne gode, aktive måter å bidra på.

SAMFUNNSENNGASJEMENT					
	Beverer	Småspeidere	Stifinnere	Vandrere	Roverer
Kort sagt - dette merket betyr:	Å oppleve felleskap og medbestemmelse på speidermøtene, å tenke over likheter og forskjeller mellom mennesker, og å lære om den gjensidige påvirkningen mellom menneskene og naturen.	Å oppleve ansvar og medbestemmelse på speidermøtene. Å tenke over likheter og forskjeller mellom mennesker, kulturer og land, og å bli kjent med og ta ansvar i nærmiljøet. Å bli kjent med, utvikle omsorg og ta ansvar for naturen.	Å oppleve medbestemmelse og ansvar i patruljen, troppen og gruppa. Å bli bevisst på hvordan menneskene påvirker balansen i naturen. Å bli kjent med samfunnet og bli bevisst på mulighetene til å påvirke det.	Å bidra til kritisk og selvstendig tenking og åpen meningsutveksling. Å bli kjent med viktige prinsipper for naturvern og prøve å handle utifra dem. Å forstå viktige samfunnsprinsipper og -mekanismer, og å engasjere seg for en bedre verden.	Å oppleve tilhørighet i samfunnet, og å bidra i det med egne meninger, holdninger og handlinger. Å sette seg inn i vanskelige problemstillinger og ta selvstendige valg. Å ta på seg ansvar og søke utfordringer i speideren og i samfunnet.
Krav	5 av 11 mål	6 av 11	7 av 11	8 av 11	9 av 11
Speidermetoden	Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement	Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement	Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Lov og løfte	Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Lov og løfte	Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Lov og løfte
Eksempler på aktiviteter	S-1,2: Enkle avstemninger S-2: Samtaler i kolonien S-3: Hjelp med å rydde opp etter møter S-4: Rusken-aksjon S-5: Byttedag eller innsamling av klær og leker S-7: Lage pannekaker med selvplukkede blåbær S-8,9: Feire høytider S-9,10: Lære om andre land S-9,10: Internasjonal karneval S-8-11: Delta i Speideraksjonen og lære om aksjonslandet	S-1-3: Kullets (patruljens) tid/kullførerråd S-1-3: Lage flokkens/kullets regler S-3: Hjelp til på tur (bære ved, hente vann osv) S-4,5: Besøke gjenvinningsanlegg S-4: Naturvett S-4: Tegne alt som forurenser luften S-5,6: Lage leker/gaver S-6,7: Så urter/spiselige planter S-8,9: Lære om skole- og jobbmuligheter i et utviklingsland S-10,11: Rollespill "På flukt fra krig" (se Speiderbasen) S-8-11: Delta i Speideraksjonen og lære om aksjonslandet	S-1,8: Besøke kommunehuset S-1-3: Troppsting og førerpatruljemøter S-2,11: Lage en nyhetssending med saker som opptar dem S-4,11: Gå/sykle til skole og speideren S-4,11: Lage plakater med rødlistede dyr/planter S-4: Lære om regnskogen eller isbreer S-5: Søppelkunst S-8,9: Rollespill "Samfunnet" (se Speiderbasen) S-10-11: Rollespill "På flukt fra krig" (se Speiderbasen) S-9-11: Lage regler mot mobbing S-8-11: Speideraksjonen og aksjonsstoff i bladet Speideren	S-3-5: Lage kompost S-4,6: Lage en vegetarrett S-4,5: Innføre strøm-sporende tiltak hjemme S-2,11: Debatt om ressursfordelingen S-7: Sanketur S-8,9: Rollespill "Samfunnet" (se Speiderbasen) S-9: Aktivitet/ansvar i forbindelse med 17. mai S-8,11: Lære om FN S-10,11: Arrangere marsj for flyktninger S-10,11: Holde aktiviteter for barn på asylmottak S-9-11: Diskutere diskriminering S-8-11: Gjennomføre Speideraksjonen og aksjonsaktiviteter i bladet Speideren	S-2,3,11: Selvalgt aktualitetsprosjekt S-1,3: Stemme ved valg eller lokal folkeavstemning S-2: Lesebrev i lokalavisa eller nettinnlegg/blogg om en aktuell sak S-4,5: Gjenbrukskveld: Sy om gamle klær S-4,5: Delta i Earth Hour S-5,6: Innføre kjøpefri eller kjøttfri dag S-5: Tilrettelegge for kildesortering på tur/leir S-2,6: Debatt om økologisk og kortreist mat S-8,9: Rollespill "Albatros-samfunnet" (se Speiderbasen) S-3,8-11: Arrangere Speideraksjonen eller en aktivitetsdag for ikke-speidere.

VENNSKAP

OBS!

De mer konkrete, aldersbestemte eksemplene på hva speiderne skal gjøre innenfor hvert programål, finner du i en egen oversikt over programmålene i Speiderbasen eller i loggbøkene for de forskjellige aldersgruppene.

TIPS:

Det finnes flere programelementer som kan bidra til å nå mål innen dette programområdet. Det er Utfordringen, prosjekter og enkelte fordypningsmerker.

OBS!

Det er gjelder å være observant hvis man skal klare å oppdage framskritt og mestring hos speiderne på dette området. Lederen må kjenne speiderne godt for å kunne tolke situasjoner og signaler riktig.

Hensikten med dette programområdet er at speiderne skal:

- Oppleve fellesskap lokalt, nasjonalt og internasjonalt.
- Lære å oppføre seg hensynsfullt overfor andre, og respektere andres verdier og holdninger.
- Få erfaring i å samarbeide med ulike mennesker.

Alle speidere skal jobbe aktivt, og i henhold til sitt nivå oppnå gode resultater innenfor målene nedenfor. Merket for Vennskap får man ved å nå et bestemt antall mål.

Samarbeid	
V-1	Utvikle din evne til å samarbeide med andre.
V-2	Få øvelse i å stole på hverandre og vise hverandre tillit.
V-3	Utfordre egne grenser i aktivitet med andre.
Kommunikasjon	
V-4	Utvikle din evne til kommunikasjon.
V-5	Bli kjent med alminnelige regler for omgang med andre.
V-6	Bli kjent med ulike metoder for konfliktløsning.
V-7	Utvikle evne til empati og solidaritet.
Speidervennskap	
V-8	Være med på leirbål.
V-9	Oppleve og bidra til godt samhold for alle i enheten.
V-10	Gjøre noe sammen med speidere fra en annen gruppe eller enhet.
V-11	Bli kjent med speidingen og speiderbevegelsen i andre land og vær i kontakt med speidere fra andre land.

Hvorfor dette merket?

På mange måter kan man si at dette programområdet danner grunnlaget for all speideropplæringen, som skjer enten i enheten, i patruljer eller gjennom prosjektarbeid. God kommunikasjon, gjensidig respekt og samarbeidsevne er nemlig viktige forutsetninger for at patruljen fungerer som den skal. Det samme kan også sies om samfunnet forøvrig.

For mange vil dette merket først og fremst bety å lære å forholde seg til hverandre på en god måte, å oppleve vennskap, samhold og samarbeid og få en dypere forståelse av hva speiding handler om. Målene i dette merket dekker mer enn selve aktivitetene speiderne deltar på — de omfavner måten speiderne samhandler og deltar i aktivitetene på. Derfor kan man si at arbeidet med enkelte av vennskapsmålene ikke kan begrenses til en bestemt tidsperiode — det foregår kontinuerlig.

En god måte å arbeide med vennskapsmålene på, er å bruke lagleker og samarbeidsoppgaver. Bruk eksempler fra virkeligheten og inspirerende fantasiskikkelser når dere vil formidle speiderverdier som vennskap, ærlighet, empati, samhold og pågangsmot. Det er også inspirasjon å hente i speidingens historie. Baden-Powell brukte rammer som riddere, indianere og jungel for å motivere speiderne til innsats. Gi mye ros og oppmuntring, og husk at du selv er et viktig forbilde for speiderne, ikke bare på speidermøtene, men også ellers. Dette forplikter!

VENNSKAP

	Beverer	Småspeidere	Stifinnerer	Vandrerer	Roverer
Kort sagt - dette merket betyr:	Å oppleve tilhørighet og vennskap på møtene. Å oppleve likheter og forskjeller mellom egne og andres ønsker og behov. Å delta i leker og aktiviteter sammen med andre bevere.	Å oppleve fellesskap og vennskap på møtene. Å lære å ta hensyn til andre og bli kjent med og forstå andres ståsted. Å få samarbeidserfaring gjennom lek og aktiviteter sammen med andre.	Å oppleve samhold og samarbeid i patruljen og troppen. Å lære å respektere andre mennesker, også dem som er annerledes enn en selv. Å bli bedre kjent med og å utvikle omsorg for sine medspeidere. Å bli kjent med grunnleggende prinsipper for samarbeid, kommunikasjon og konfliktløsning.	Å bidra til inkluderende og åpen stemning i speidergruppa, og å ta ansvar for sine medspeidere. Å forstå grunnleggende prinsipper for samarbeid, god kommunikasjon og konfliktløsning. Å tenke over viktige samfunnsmekanismer, å oppleve fellesskap i samfunnet, og å reflektere rundt sin egen rolle i dette fellesskapet.	Å oppleve fellesskap i samfunnet, og å bidra til at andre føler seg inkludert og verdsatt. Å kunne sette seg inn i andres situasjon og vise respekt for andres meninger, holdninger og verdier. Å praktisere prinsipper for positiv mellommenneskelig samhandling. Å kjenne til sine styrker og utviklingsmuligheter, og å kunne både å ta imot og gi konstruktive tilbakemeldinger.
Krav	5 av 11 mål	6 av 11	7 av 11	8 av 11	9 av 11
Speidermetoden	Learning by doing Symbolikk, rammer og lek Lov og løfte Patruljesystemet	Learning by doing Symbolikk, rammer og lek Lov og løfte Patruljesystemet	Patruljesystemet Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Lov og løfte	Patruljesystemet Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Lov og løfte	Patruljesystemet Learning by doing Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Lov og løfte
Eksempler på aktiviteter	V-1,2,3: Lagleker V-1,4: Bygge beverhytte/beverdemning V-8,9: Syng/lese sammen V-2,5,9: Lære beverregler V-3,4,5: Lede en lek V-2,4,9: Samtaler i beverkolonien/beverfamilien V-2,3: Mørkeaktivitet/refleksløype V-5: Æsops fabler V-5: Øve på å vente på din tur V-10: Delta i et gruppearrangement V-5,7: Lage julekort V-10,11: Tenkedagsfest	V-1,2,3: Lagleker V-8,9: Syng/lese sammen V-2,5,9: Lage/lære flok-kens regler V-1,9: Lage flokkens/kul-lets totem/maskot V-3,4,5: Forklare/lede en lek V-4: Mime-/assosiasjonslek V-3,4,5: Leirbålsprat om vennskap V-1,2,3: Mørkeaktivitet/snikelek V-1,2,3: Overnattingstur V-3,4,9: Forberede en vits/sang/lek til leirbålet V-10: Delta i et gruppearrangement V-7: Lage/gi gaver til fattige familier V-5,11: Lage julekort til speidere i andre land V-10,11: Tenkedagsfest	V-2,4: A-rammeløp V-1,2,3: Hinderløype/rebusløp V-1,2,3,4: Handicap-pionering V-4: Mime-/assosiasjonsleker V-4,9: Føre patruljens logg/fotoalbum V-4,5: Lære nettvett V-1,3,4,5: Patruljetur V-5,9: Lage patruljens regler V-5,9: Leirbålsprat om respekt V-4,6: Sketsj/rollespill om konflikt V-4,5,6,9: Lære om 6 trinn for konfliktløsning V-1,7: Delta i Speideraksjonen V-1,5,7: Rollespill "Samfunnet" (se Speiderbasen) V-8: Lage leirbålsinnslag V-3,4: Være veileder/instruktør for yngre speidere V-1,2,4,7,9: Ansvar som peff/ass V-3,4: Lede en aktivitet V-10: Delta i kretsarrangement V-10,11: Delta på landsleir/kretsleir/utenlandstest	V-1,2,3: Hinderløype/rebusløp V-1,3,4,5: Patruljetur V-1,2,4,5,9: Førerpatrulje/troppsting V-4,5,9: Oppdatere gruppe-hjemmesiden V-4,5: Lære nettvett V-4,5,7: Leirbålsprat om mobbing V-3,4,6: Teatersport V-4,5,6: Løse en virkelig konflikt ved hjelp av 6-trinnsmodellen V-1,7,10: Delta i Speideraksjonen V-1,5,7: Rollespill "Samfunnet" (se Speiderbasen) V-8: Lage leirbålsinnslag V-3,4: Være veileder/instruktør for yngre speidere V-1,2,4,7,9: Ansvar som peff/ass V-3,4: Lede en aktivitet V-10: Delta i kretsarrangement V-10,11: Delta på en internasjonal leir eller JOTA/JOTI	V-1,2,3,4: Valgfritt roverprosjekt V-1,2,3,6: De 6 tenkehatter V-2,3,4,6: Evaluering/ konstruktiv tilbakemelding V-3,4,6: Teatersport/rollespill om konflikt V-4,6,9: Lære sjiraffspråket V-1,4: Lage en film/en presentasjon om speiding eller annet V-4,5,9: Vedlikeholde gruppas nettside V-3,4,5: Arrangere debatt V-1,2,5,9: Diskusjon rundt regler og tradisjoner i laget V-1,3,7: Romania-prosjektmerket (se Spiderbasen) V-8,9,10: Arrangere et leirbål V-1,3,9: Felles tagtur eller lagaktivitet V-3,4: Være veileder/instruktør for yngre speidere V-1,3,4,10: Ansvar i kretsen V-10,11: Delta på en internasjonal leir V-11: Messengers of Peace

KREATIVITET

OBS!

De mer konkrete, aldersbestemte eksemplene på hva speiderne skal gjøre innenfor hvert program-mål, finner du i en egen oversikt over program-målene i Speiderbasen eller i loggbøkene for de forskjellige alders-gruppene.

TIPS:

Det finnes flere pro-gramelementer som kan bidra til å nå mål innen dette programområdet: "Jeg er beredt"-merket, prosjekter, Utfordringen og fordypningsmerker.

Hensikten med dette programområdet er at speiderne skal:

- Utvikle og bruke egne ferdigheter og kunnskaper til å løse nye utfordringer.
- Videreutvikle og bruke fantasien.

Alle speidere skal jobbe aktivt, og i henhold til sitt nivå oppnå gode resultater innenfor målene nedenfor. Merket for Kreativitet får man ved å nå et bestemt antall mål.

Sanse	
K-1	Utvikle dine sanser, motorikk og koordinasjonsevne.
K-2	Utvikle hukommelsen din.
K-3	Utvikle din evne til observasjon og iakttagelse.
K-4	Utvikle evner til logisk og taktisk tenking.
Gjøre	
K-5	Få øvelse i å bruke hendene til å lage noe.
K-6	Få erfaringer med arbeidstegninger og oppskrifter.
K-7	Få øvelse i å bruke ulike redskaper.
K-8	Få erfaring i å bruke forskjellige naturmaterialer og andre typer materialer.
K-9	Utvikle kunnskap om og ferdigheter i bruken av knuter, surringer, spleiser, taklinger og tautyper.
Vise	
K-10	Bli kjent med og få øvelse i bruk av ulike tegn og symboler.
K-11	Få øvelse i å utføre vitenskapelige eksperimenter.
K-12	Utvikle din evne til improvisasjon.
K-13	Utvikle musikalitet og musikalske ferdigheter.
K-14	Få erfaring med å spille teater, mime, dramatisere eller lignende.
K-15	Få øvelse i bruk av teknologisk utstyr.

Hvorfor dette merket?

Vi opplever verden gjennom sansene våre, og vi bruker våre logiske og kreative evner til å løse oppgaver i det daglige, men også til å kommunisere ut hvem vi er, og hva vi tenker og føler. Kroppen er altså det viktigste verktøyet vi har. Utvikling av kreative evner, kroppsbeherskelse, sanser og motoriske ferdigheter bidrar til god fysisk og psykisk helse og er helt sentrale for vår forståelse av egen identitet og opplevelse av livskvalitet. Og det er dessuten veldig gøy å holde på med dette.

Dette programområdet er variert, og er enkelt å kombinere med andre merker. Målene dekker mange typiske speideraktiviteter, som matlaging, samarbeidsopp-gaver og friluftaktiviteter. Merket krever at speiderne virkelig får prøvd seg på egen hånd. Det ligger mye nyttig læring i det å prøve og å feile; og når speiderne faktisk lykkes, opplever de mestringfølelse, som er viktig for deres selvbilde og motivasjon.

Når man jobber med dette merket, er det viktig å huske at speiderne ofte er på veldig forskjellige nivå når det gjelder kunstneriske, artistiske og andre krea-tive evner. For noen vil dette være et ganske ukjent terreng. Begynn derfor med enkle oppgaver for å se hva speiderne trives med, og hvilke områder de føler seg utrygge på. Ta utgangspunkt i speidernes interesser og gi dem mulighet til å velge selv – alle må ikke gjøre de samme aktivitetene. Samtidig er det fint hvis alle kan bli utfordret på noe.

KREATIVITET					
	Beverer	Småspeidere	Stifinnere	Vandrerer	Roverer
Kort sagt - dette merket betyr:	Å bruke kroppen og hodet gjennom leker og samarbeidsoppgaver. Å oppleve mestring alene og sammen med andre bevere. Å bruke fantasien i samspill med andre.	Å tilegne seg nye motoriske ferdigheter og mestre vanlige oppgaver og redskaper i hjemmet og på tur. Å utvikle fantasi og kreativitet gjennom håndarbeid, sang/musikk og skuespill.	Å utfordre og utvikle sin kreativitet i samspill med andre. Å bruke logikk, observasjon og hukommelse til å løse praktiske oppgaver alene og sammen med andre. Å trene på å bruke hendene og kroppen på mange forskjellige måter.	Å utvikle kroppsbeheerskelse, nevenyttighet, nøysomhet og evnen til å klare seg selv gjennom å bruke både hodet og hendene på en god måte. Å utforske sine kunstneriske, artistiske og andre kreative evner i samarbeid med andre. Å kunne bruke vanlig teknologisk utstyr.	Å prøve seg på krevende fysiske aktiviteter, og å mestre utfordrende oppgaver sammen med andre. Å ta ansvar for å bygge eller skape noe i samarbeid med andre. Å bruke sine evner og talenter til det beste for fellesskapet, og å bidra til å gjøre andre gode.
Krav	7 av 15 mål	9 av 15	10 av 15	11 av 15	13 av 15
Speidermetoden	Learning by doing Symbolikk, rammer og lek Friluftsliv	Learning by doing Symbolikk, rammer og lek Friluftsliv	Learning by doing Symbolikk, rammer og lek Medbestemmelse og ansvar	Learning by doing Symbolikk, rammer og lek Medbestemmelse og ansvar	Friluftsliv Learning by doing Symbolikk, rammer og lek Medbestemmelse og ansvar
Eksempler på aktiviteter	K-1,2,3: Kims lek K-2: Lære beverløftet K-1,3,4: Gjemsel K-1,2,3: Postløype med spørsmål/oppgaver K-2,3,10: Sportegn K-5,8: Lage kort K-6: Lage pinnebrød K-5,7,8: Lage steintrull/kongledyr K-11: Studere statistisk elektrisitet K-8,11: Barkebåter K-9: Lære knivregler K-12,13: Lære beversanger K-12,14: Sketsj om dyr/bevere K-15: Kunne stille inn radio og vekkerklokke	K-1,2,3: Kims lek K-2: Lære speiderløftet og speiderloven. K-1,3,4: Mørkegjemsel K-3,4: Rebusløp K-5,8: Lage noe av modelleringsleire/trolldeig K-6,7: Lage muffins K-7: Sage ved til båtet K-9: Lage trefot K-10: Lære vanlige trafikkregler og -skilt K-10: Lære om merking av matvarer K-5,6,8,11: Flaskerakett K-6,11: Lage vannhjul K-12,13,14: Juleforestilling/nissefest K-15: Ta ansvar for vask/oppvask hjemme	K-1,3,4: Flaggrav K-2: Lære speiderloven og flaggsangen K-2,13: Lære leirbålsanger K-1-4: Postløype med oppgaver/spørsmål K-2,4,9: Bygge gapahuk/sette opp telt K-6,7: Lage middag på primus K-2,10,11,15: Lage og lære å bruke en enkel telegraf K-2,10: Bruke kart og lære karttegn K-2,10: Forklare internasjonale/universelle symboler K-5,6,8,11: Lage varmluftsballong K-7,8: Sy merker på speiderskjorta K-12,14: Lage leirbålsinnslag K-15: Bruke Walkie-talkie K-11,15: Besøke et vitensenter K-15: Lære om og praktisere nettvett	K-1,4: Hinderløype K-1,7,9: Dra på kanotur og lære å bruke kasteline K-1,2,4: Nattmanøver K-5,8: Lage trygg bålpluss K-1,7,8: Reparerer/vedlikeholde sykkel K-7,8: Sy leirbålskapper K-6,11: Lære om batterier (se Spiderbasen) K-9,11: Lage katapult K-1,4, 9: Pionere et leirkjøkken/en leirportal K-10: Lære om politiske/religøse symboler K-12-14: Lage, sette opp og framføre revy eller konsert K-15: Lære å bruke GPS/PMR-radio K-11,15: Besøke et vitensenter K-15: Lære/ praktisere nettvett	K-1,4,9: Pionere portal/hinderløype K-1,3,4: Kjøre hundeslede/ri på hest K-1-4: Førstehjelpsøvelse K-1,3,4,15: Geocaching K-2,3,10: Lære tegnspråk K-5-8: Lage snøhule K-5-7: Bake på tur K-1,9: Klatring/seiling K-6,11,15: Lage vannkraftverk (se Spiderbasen) K-12-14: Lage, sette opp og framføre revy eller konsert K-15: Lære å bruke hjertestarter K-15: Lære om og praktisere nettvett

LIVSKVALITET

OBS!

De mer konkrete, aldersbestemte eksemplene på hva speiderne skal gjøre innenfor hvert programål, finner du i en egen oversikt over programmålene i Speiderbasen eller i loggbøkene for de forskjellige aldersgruppene.

TIPS:

Det finnes flere programelementer som kan bidra til å nå mål innen dette programområdet: prosjekter, Utfordringen og fordypningsmerker.

TIPS:

Det er viktig å velge aktiviteter som speiderne kan forstå og jobbe aktivt med. Bruk eksempler fra virkeligheten, litteratur eller filmer som har relevanse for speiderne.

Hensikten med dette programområdet er at speiderne skal:

- Reflekterer over egen tro, livssyn, moral, etikk og speidingens verdigrunnlag, og blir bevisst på eget verdigrunnlag.
- Tar ansvar for egen utvikling, og forstår konsekvenser av egne valg.
- Blir glad i seg selv og bevisst på egen helse.

Alle speidere skal jobbe aktivt, og i henhold til sitt nivå oppnå gode resultater innenfor målene nedenfor. Merket for Livskvalitet får man ved å nå et bestemt antall mål.

Ettertanke	
L-1	Utvikle forståelse for speidingens verdigrunnlag og viktige særtrekk ved egen organisasjon.
L-2	Bli bevisst på egne verdier, normer og holdninger.
L-3	Bli bevisst på hvem du er, og bli kjent med dine sterke sider og utviklingsmuligheter.
L-4	Tenk gjennom eget livssyn og bli bevisst hva du står for.
Fellesskap	
L-5	Spre glede.
L-6	Delta på en leirbålsprat.
L-7	Delta på en Scouts Own.
L-8	Bli kjent med et trossamfunn og delta i seremonier knyttet til et trossamfunn.
L-9	Utvikle forståelse for hvordan folk med andre psykiske eller fysiske forutsetninger enn deg har det i sin hverdag.
L-10	Utvikle holdninger mot uærlighet, hæverk og tyveri.
Sunnhet	
L-11	Utvikle forståelse for skadevirkningene som følger av rusmidler, tobakk og andre avhengighetsdannende stoffer og la dette få innvirkninger på dine valg.
L-12	Utvikle forståelse for sammenhengen mellom kosthold, mosjon og helse, og la dette få konsekvenser i din hverdag.
L-13	Lære om smittsomme sykdommer.
L-14	Utvikle kunnskap om hygiene på tur og leir.

Hvorfor dette merket?

Dette merket handler i stor grad om verdier, holdninger og abstrakte begreper. For de yngste kan mange av disse være vanskelig å forholde seg til eller gi uttrykk for. De er likevel en naturlig og viktig del av den menneskelige natur, og barn trenger hjelp til å utforske disse sidene ved seg selv i trygge og fordomsfrie omgivelser.

Målene i programområdet Livskvalitet foreslår temaer som speiderne skal jobbe med, men poenget er ikke å fortelle hvordan vi vil at speiderne skal oppføre seg, og heller ikke hva de skal tro. Vi ønsker at speiderne skal reflektere og finne egne svar. Det er viktig at lederne holder et åpent sinn og inviterer speiderne til å dele sine tanker og meninger. Husk at det som utgangspunkt ikke finnes riktige eller gale svar når vi snakker om åndelighet og livssyn, kropp og helse og normer og verdier.

Arbeidet med dette merket vil ofte foregå i form av bevisstgjørende samtaler eller opplevelser. Involver speiderne i planleggingen av aktivitetene og la dem påvirke valg av temaer og innfallsvinkler. På denne måten er det større sjanse for at speiderne opplever at aktiviteten er interessant og relevant.

LIVSKVALITET					
	Beverer	Småspeidere	Stifinnere	Vandrerer	Roverer
Kort sagt - dette merket betyr:	Å få mulighet til å undres over og snakke sammen om ting som liv og død, rett og galt, likheter og forskjeller samt beververdier. Å begynne å utforme egne verdier og holdninger, og å tenke over hva slags mennesker de ønsker å være.	Å bli kjent med speidernes verdigrunnlag og å begynne å tenke over hva de selv tror på og opptatt av. Å begynne å utvikle et bevisst forhold til egen kropp, og å bli bevisste på sine sterke sider og utviklingsmuligheter. Å prøve å forstå andres meninger og sette seg inn i andres situasjon.	Å utvikle sitt livssyn, og sine verdier og holdninger, gjennom opplevelser sammen med andre. Å oppleve mangfold av livssyn og prøve å forstå og å respektere andres livssyn og verdier. Å utvikle et positivt forhold til egen kropp og bli kjent med hvordan en kan ta vare på den.	Å utvikle og utfordre sitt livssyn i samspill med andre, og å utvikle respekt for andres livssyn og kultur. Å få et bevisst forhold til egne og andres verdier, normer og holdninger. Å få et bevisst forhold til egen og andres helse.	Å reflektere over eget og speidernes verdigrunnlag. Å reflektere over hvordan deres verdier, normer og holdninger påvirker valgene de tar, og å forstå konsekvenser av disse valgene. Å bli glad i seg selv og å ta ansvar for sin egen utvikling og helse.
Krav	6 av 14 mål	7 av 14	8 av 14	9 av 14	11 av 14
Speidermetoden	Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Symbolikk, rammer og lek	Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Symbolikk, rammer og lek Lov og løfte	Patuljesystemet Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Symbolikk, rammer og lek Lov og løfte	Learning by doing Patuljesystemet Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Symbolikk, rammer og lek Lov og løfte	Learning by doing Patuljesystemet Medbestemmelse og ansvar Samfunnsengasjement Symbolikk, rammer og lek Lov og løfte
Eksempler på aktiviteter	L-1,2: Bevereventyret L-1,2: Seremonier og ord for dagen L-3: Samarbeidsleker og -oppgaver L-2,3: Bli kjent-leker L-2,4,6: Fortellinger og eventyr L-8: Julemesse i kirken L-14: Rollespill/sketsj om hygiene/sang L-2,10: Lek/rollespill/sketsj om urettferdighet L-12: Lære hva som er sunn tursnack L-5: God tårn L-2,5: Hemmelig venn L-9: Sanse-Kim	L-1,2,3: Jungelboka og jungelrammen L-1: Speiderlov-bingo/Kims lek L-2,10: Rollespill/skuespill om stjeling L-3: Vise noe du er god på L-2,4: Seremonier og ord til ettertanke L-3: Samarbeidsleker og -oppgaver L-4: Samtale om meningen med livet L-5: Gjøre en god tårn L-12: Lage sunn tursnack L-14: Lage hygieneregler i flokken L-12: Godterifri uke	L-1: Forklare/vise speiderloven L-3: Prøve noe nytt L-1,2: Rollespill/skuespill om menneskeverd og respekt L-4,6: Leirbålsprat om døden L-4,7: Scouts' Own L-8: Besøke et trossamfunn de ikke tilhører L-9: Handicap-pionering L-10: Leirbålsprat om ærlighet L-12: Lage en balansert matrett L-11: Lære om forskjellige typer avhengighet L-12: Sykle/gå til skole/speideren L-13,14: Tilrettelegge for håndvask på tur/leir L-14: Holde teltet rent og ryddig	L-2, 4: Verdiauksjon/verdiarometer L-2: "Speiderspillet - verdier, meninger og sann" L-1,2,5: Delta i en speiderdugnad L-3: Øve på å gi og ta imot tilbake-meldinger L-4,7: Arrangere en livssynsnøytral Scouts' Own L-12: Planlegge og lage et næringsrikt turmål L-10: Lese om stjeling på ung.no L-9,12: Leirbålsprat om kroppsbilde/-forståelse L-13: Lære om kysseesyken og hjernehinnebetennelse L-13,14: Lage og henge opp plakater om god håndvask L-14: Ansvar for leirkjøkken	L-1: Diskusjon om formålsparagrafen, speiderloven eller speidermetoden L-2,4: Rollespill "Albatrossamfunnet" (se Speiderbasen) L-4,7: Arrangere en livssynsnøytral Scouts' Own L-5: Være lekleder på et bever-/flokkmøte L-8: Feire en høytid fra en valgfri religion L-2,9: Møte og bli kjent med noen som er annerledes L-11: Debatt om alkoholpolitikk L-11,12: Ha en sukkertifri uke L-12: Arrangere/prøve en annerledes fysisk aktivitet L-13: Quiz om kjønnspsykdommer

«JEG ER BEREDT»

VISSTE DU AT?

Tanken bak dette merket er å sette fokus på betydningen av speidernes valg-språk: "Alltid beredt". Det skal ikke bare være noe vi sier, men heller et motto vi forsøker å etterleve.

OBS!

Det finnes flere fordypningsmerker som dekker punktene i Jeg er beredt-merket.

Dette merket forbereder speidere på de typiske utfordringene og risikoene som de kan møte i speidersammenheng og ellers. Det kan brukes som sjekkliste for speidernes kompetanse innen friluftsliv, førstehjelp og sikkerhet. «Jeg er beredt»-merket finnes for alle aldersgruppene, og kravene er progressive fra bever til rover.

Selv om «Jeg er beredt»-merket i stor grad handler om om friluftslivsrelaterte temaer, er det også viktig og relevant i forbindelse med vanlige speidermøter. Merket er med på å bevisstgjøre speidere på hvilke risikomomenter og utfordringer som kan oppstå i forbindelse med typiske speideraktiviteter, og gjøre dem bedre i stand til å håndtere disse situasjonene/utfordringene.

For bevere og småspeidere dekker merket det de trenger å vite for å være godt forberedt på å delta på turer og andre aktiviteter sammen med enheten sin. For troppsspeiderne er det en forventning om at de har kunnskaper og ferdigheter tilsvarende «Jeg er beredt»-merket for deres aldersgruppe for å være tilstrekkelig forberedt til å dra på patruljetur uten voksne ledere. For rovere handler merket i stor grad om å ta på seg ansvar i egen speidergruppe og utenfor den, og om å skaffe seg kunnskap og å delta på en utviklende aktivitet utenfor egen gruppe.

Dette merket passer godt sammen med målene i programområdet Friluftsliv. Litt mer indirekte henger «Jeg er beredt» sammen med målene innen Vennskap, Kreativitet og Samfunnsengasjement. Denne koblingen er lett å overse, men den er viktig. Ved å arbeide med kravene i «Jeg er beredt», gjør speiderne seg faglig i stand til å handle riktig i en gitt situasjon. Men for at de skal ha vilje og overbevisning nok til å faktisk handle når det trengs, må vi også hjelpe dem å utvikle selvtillit og evne til empati, problemløsning og samarbeid. Mange av kravene i dette merket forutsetter dessuten at speideren har gode motoriske ferdigheter, god hukommelse og evne til taktisk og logisk tenking.

De mest relevante elementene i speidermetoden:

- Learning by doing
- Friluftsliv
- Samfunnsengasjement
- Progresjon
- Symbolikk, rammer og lek

Relevante aktiviteter og læringsarenaer:

- Bålaktiviteter
- Vannaktiviteter
- Matlaging
- Sykkelturer
- Bruk og vedlikehold av turutstyr
- Gjennomføring og planlegging av turer/leire
- Førstehjelps-/beredskapsøvelser eller -rollespill
- Lage risikoanalyse/beredskapsplan
- Kurs
- Relevante fordypningsmerker, spesielt innen Friluftsliv

I praksis kan man arbeide med merket på ulike måter: som opplegg for aspiranter, fordele aktiviteter utover langtidsplanen eller repetere merket årlig med hele enheten.

The image shows five overlapping circular diagrams, each representing a stage in the development of a compass rose. From left to right: 1. A simple circle with 'V' at the top and 'S' at the bottom. 2. A circle with 'N' at the top, 'S' at the bottom, and 'E' on the right. 3. A circle with 'N', 'S', 'E', and 'O' (for West) at the four cardinal points. 4. A circle with 'N', 'S', 'E', 'O', and four intermediate points marked with 'N', 'S', 'E', 'O' (likely for NE, SE, SW, NW). 5. A full eight-pointed star compass rose with 'N' at the top, 'S' at the bottom, 'E' on the right, and 'O' on the left, with intermediate points also labeled.

Det er en fordel at lederen og speideren inngår en skriftlig avtale om Utfordringen. Se eget skjema for dette i Speiderbasen.

31

FORDYPNINGSMERKER

OBS!

Unngå merkejag. Vær oppmerksom på hvilke holdninger du formidler som leder. Målet med alle typer merker er å anerkjenne innsatsen og motivere til læring heller enn å få flest mulig merker på speiderskjorta.

TIPS:

Engasjer gjerne andre eksterne hjelpere som har kompetanse dere trenger, men ikke har selv. Det er også en ypperlig mulighet til å utfordre seg selv som ledere å lære noe nytt.

FAKTA:

Av og til kommer det nye fordypningsmerker, mens andre forsvinner. Den oppdaterte merkeoversikten og de gjeldende kravene til det enkelte merket finnes i Speiderbasen.

Fordypningsmerkene er et tilbud til speidere som ønsker mer stoff å arbeide med, eller som vil fordype seg innenfor spesielle områder eller fagfelt. Noen av fordypningsmerkene kan speideren arbeide med alene, andre må de ta sammen med andre speidere. Fordypningsmerkene finnes innen alle de fem programområdene og er direkte knyttet til målene til de fem programområdene.

Fordypningsmerker er ganske anvendelige og enkle å bruke. De er mer eller mindre konkrete, noe som kan gjøre det enklere for speidere å jobbe selvstendig med dem. Det er mange av dem, noe som gir god variasjon i kunnskaper og aktiviteter. Fordypningsmerker er dessuten lette å kombinere med alle andre faste program-elementer, fordi de på konkret vis tar for seg kunnskap og ferdigheter som også er omtalt andre steder. På grunn av alt dette er de gjerne den foretrukne program-aktiviteten i enkelte enheter, og spesielt i tropp.

Det er derimot viktig at man ikke misbruker fordypningsmerkene, for eksempel ved å basere enhetens terminliste bare på dem. Selv om fordypningsmerkene er mange, dekker de ikke hele bredden i programmet. De sier dessuten ikke så mye om hvordan man skal arbeide med å oppfylle kravene i et gitt merke, og heller ikke hvor strengt man skal forholde seg til kravene. Det er derfor viktig at dere legger vekt på bruk av speidermetoden i arbeidet med fordypningsmerkene. Elementer som lokal tilpasning og individuell progresjon, læring gjennom egenaktivitet, motivasjon og samarbeid er viktige for å virkelig lykkes med fordypningsmerker. Det er dessuten avgjørende at speiderne er med på å velge hvilke merker de skal ta, slik at de er motiverte til å jobbe aktivt med dem.

De mest relevante elementene i speidermetoden:

- Learning by doing
- Medbestemmelse og ansvar
- Progresjon
- Patruljesystemet

En god tilnærming til fordypningsmerker er å bruke dem nettopp som hjelpemidler når man arbeider med andre merker, som Jeg er beredt, eller prosjekter, for eksempel fotoutstilling eller miljøsatsing i speidergruppa. Fordypningsmerkene er også knyttet direkte til programområdene gjennom programmålene. Takket være dette er det lett å jobbe med fordypningsmerkene og programområdene parallelt ved å krysse av for sammenfallende punkter. Dette bidrar til å sette de enkelte fordypningsmerkene i en større sammenheng og synliggjøre deres betydning for speidernes utvikling.

For å unngå at ermet på speiderskjorta fylles opp av fordypningsmerker, er det laget et system for å markere at man har tatt mange merker. Småspeiderne får et 6-merkersmerke når de har tatt seks fordypningsmerker, og da bytter ut de seks merkene med 6-merkersmerket. Speiderne i troppen får en merkesnor når de har tatt 6, 12, 18 og 24 fordypningsmerker. Rovere får en merkesnor for 6, 12 og 18 merker.

For at et fordypningsmerke skal kunne gjennomføres av flest mulig av våre speidere (som har interesse for det), er det viktig å kunne tilpasse merkekravene til lokale forhold. Enkelte merker gir en åpning for justeringer eller valgmuligheter, mens andre er mer spesifikke og krever at ledere selv må vurdere hvordan merkekravene kan tilpasses for å gjøre merket tilgjengelig for speiderne deres, og eventuelt når kravene ikke skal tilpasses.

	Beverer	Småspeidere	Stifinnere	Vandrere	Rovere
Tilrettelegging og veiledning	Beverer jobber med merkene samlet under ledelse av voksen leder. Det er ønskelig at arbeidet med merkene legges opp slik at alle beverne i enheten kan motta merket. Dette krever at alle beverne får mulighet til på en eller annen måte å delta i aktiviteter knyttet til merket. Hvis noen av dem har gått glipp av et møte, og dermed en aktivitet, kan dere enten gi dem en ny mulighet eller velge noe annet som de kan gjøre isteden. Det finnes ikke så mange fordypningsmerker for beverer, siden det er meningen å gi beverer bare en liten smakebit av denne programaktiviteten.	Småspeidere jobber med merkene samlet, enten i kull eller hele flokken, og under ledelse av voksen leder. På samme måte som for beverer, er det ønskelig at alle småspeiderne i flokken/kullet får anledning til å fullføre et gitt merke. Småspeiderne er likevel i større grad i stand til å styre egen innsats, og man kan derfor forvente en mer bevisst deltakelse fra dem enn fra beverer.	Fordypningsmerker for tropp er felles for både stifinnere og vandrere. Innenfor lingen her er i såkalte speidermerker og patruljemerker. Dvs. troppsspeidere jobber med merkene enten individuelt eller i samarbeid med patruljen. Man kan ta hvert fordypningsmerke for tropp bare én gang. Veiledning gis av peffen og/eller lederen. Rene stifinnerpatruljer har behov for mer faglig hjelp og moralsk støtte. Vandrerpatruljer eller blandede patruljer kan følges opp på mer overordnet nivå. Det samme gjelder enkeltspeidere som arbeider med individuelle merker. Det forventes en mer selvstendig innsats av speidere i troppsalder. Spesielt gjelder dette for vandrere, som i tillegg til å ta ansvar for egen læring, forventes å være veiledere for yngre og/eller mindre erfarne speidere.		
Krav til deltakelse	Være med på aktivitetene.	Delta i en felles innsats og bidra til et resultat.	Arbeide aktivt, alene eller sammen med andre, og oppnå et resultat.	Arbeide aktivt og selvstendig, alene eller sammen med andre, og oppnå et resultat.	Arbeide aktivt og selvstendig, og oppnå et godt resultat.
Vurdering og godkjenning	Leder	Leder	Leder i dialog med peffen, og evt speideren selv.	Leder i dialog med peffen og evt speideren selv.	Lagleder/veileder i dialog med roveren.
Antall ganger	Fritt	Fritt	Fritt	Fritt	Fritt

PROSJEKTER

VISSTE DU AT?

En enkel måte å gjennomføre et prosjekt på, er å bygge prosjekter rundt eksisterende fordypningsmerker. En annen mulighet er å velge et av prosjektene som er beskrevet i Speiderbasen.

TIPS:

Det finnes mange gode og morsomme verktøy og metoder innen prosjektarbeid, og mye er enkelt tilgjengelig på nett. Men husk at arbeid med prosjekter ikke trenger å være komplisert. Jo yngre speiderne er, jo enklere bør prosjektet være og organiseres.

Prosjektarbeid er en arbeidsmetode der speiderne bestemmer seg for å oppnå noe, og gjennomfører det fra idé til resultat ved å fordele oppgaver og følge en fastsatt prosjektplan. Målet er at prosjekter skal gjennomføres uten for mye styring fra ledere. Dette er først mulig når speidere blir eldre, men det er viktig å begynne å bruke prosjektmetoden allerede i flokken, slik at speiderne får mulighet til å trene på planlegging, samarbeid, medbestemmelse, ansvar og ledelse.

Se kravene til et speiderprosjekt nedenfor (OBS! Disse må tilpasses aldersgruppene).

Felles tema og mål	Man blir enige om et felles tema og et klart definert felles mål.
Prosjektfaser	Prosjektet deles inn i 4 prosjektfaser - planlegging, gjennomføring, evaluering og feiring.
Flere aktiviteter/tiltak	Prosjektet inneholder flere ulike aktiviteter/tiltak som må planlegges, organiseres og utføres for å nå målet.
Oppgave- og ansvarsfordeling og læringsmuligheter	Det finnes mange og varierte muligheter for læring. Alle har en passende oppgave og bidrar til at prosjektet lykkes.
Bestemt varighet	Prosjektet har en avgrenset varighet.

Selv om vi som regel snakker om samarbeidsprosjekter, kan prosjekter også gjennomføres individuelt, altså av enkeltspeidere. Dette kan være aktuelt i forbindelse med arbeid med Speidersjefens topputmerkelse for de eldre speiderne/roverne. Men der det er mulig å gjennomføre prosjekter i samarbeid med andre, er dette å foretrekke.

Prosjekter kan være basert på både faste og dagsaktuelle temaer som forbundet jobber med, eller de kan handle om noe som opptar eller interesserer speiderne selv - enten et samfunnsrelatert eller et faglig mål de ønsker å oppnå. Speiderne finner noe de ønsker å lære eller oppnå, og legger en prosjektplan basert på dette målet. Uansett hva de jobber med, er det viktigste at arbeidet er i tråd med beskrivelsen ovenfor.

Et prosjekt trenger ikke å være begrenset til patruljen eller enheten. Ofte kan det være aktuelt å gjennomføre gruppeprosjekter, hvor speidere av forskjellig alder samarbeider med rovere og ledere.

For å få til en bedre planleggingsprosess og opplevelse for prosjektdeltakerne, kan det være lurt at lederen hjelper speiderne med å finne gode og interessante måter å gjennomføre planleggingen på. Hvordan skal dere gjennomføre idemyldringen? Gule lapper, tankekart, 6 tenkehatter, annet? Hvor og hvordan skal dere lage og følge opp oversikten over oppgave- og ansvarsfordelingen? Prosjektplan, google/doodle, mobil, annet? Uavhengig av hvordan dere organiserer prosjektet, er det viktig å oppnevne én eller to prosjektledere som skal følge opp framdriften og stå for koordineringen. Se speiding.no for mer informasjon om og tips til prosjektarbeid. Der finnes det blant annet en detaljert prosjektplanmal.

Husk at enhver oppgave har to sider - faglig (gjennomføring av selve oppgaven) og sosial (relasjoner mellom menneskene som er involvert i oppgaven). Dette er spesielt viktig å huske for store og langvarige oppgaver og prosjekter. Ofte fokuserer man mest på den ene av de to, noe som påvirker gjennomføringen og resultatet negativt. For lite fokus på det sosiale kan føre til konflikter, mens for lite fokus på oppgaven kan føre til at arbeidet sporer av eller stopper opp.

	Beverer	Småspeidere	Stifinnere	Vandrere	Roverer
Tilrette- legging og veiledning	Beverer er for unge til å delta i planleggingen av en stor oppgave eller et prosjekt, men kan gjerne få delta i planleggingen av en enkel aktivitet/oppgave. De kan for eksempel bruke et møte på å komme opp med noen ideer til aktiviteter, stemme over dem og så gjennomføre den aktiviteten som er blitt valgt. En annen mulighet er at lederne finner en oppgave som beverer kan løse på møtet, men beverer kan være med på å utforme detaljene i den, og tenke gjennom hva de trenger for å gjennomføre den. For eksempel kan oppgaven være å lage en bondegård av kongledyr, og da kan beverer være med på å bestemme hvor og hvordan de skal bygge bondegården, og så gjennomføre oppgaven.	Småspeidere jobber alltid samlet, enten i kull eller hele flokken, og under ledelse av voksen leder. Prosjekter en arbeidsform som småspeiderne er verken kjent med eller er gode på. De trenger de mange styring underveis. Derfor er det lederne som leder arbeidet med prosjekter i flokken. Fantasia og speidernes utholdenhet er det eneste som setter grenser. Det er best å ikke legge opp til store prosjekter i denne aldersgruppen, og det kan være lurt å velge veldig konkrete temaer/mål. Småspeiderne kan gjerne komme med forslag til ideer selv, men trenger hjelp til å vurdere ideene og finne ut hvordan de skal løse oppgavene. Det er lurt at prosjektet er mulig å gjennomføre utelukkende på flokkmøtene. Hvis det skal gis noen "hjemmeleker" bør flere samarbeide om dem.	Siden prosjekter er en arbeidsform som bør være litt kjent for stifinnere, kan de klare ganske mye selv når de jobber med et prosjekt, men de trenger en fast veileder (eldre speider eller leder) som ved behov kan innta rollen som prosjektleder eller hjelpe til fra siden.	Roverne velger selv hvilke prosjekter de vil jobbe med, og planlegger og gjennomfører dem selv. Det kan likevel være lurt at mentor/veileder som kan være tilgjengelig for roverne ved behov.	
Krav til del- takelse	Beverer kan kan gjerne være med på noen av aktivitetene som gjennomføres som en del av et større prosjekt i gruppa.	Delta i en felles innsats og bidra til et resultat.	Arbeide aktivt, alene eller sammen med andre, og oppnå et resultat.	Arbeide aktivt og selvstendig, og oppnå et godt resultat.	
Vurdering og godkjenning	Prosjekter finnes ikke som fast programaktivitet for beverer, og trenger derfor ingen godkjenning.	Leder	Leder, evt. i dialog med speideren selv.	Lagleder/veileder i dialog med roveren.	
Antall ganger	-	Fritt	Fritt	Fritt	

SPEIDERSJEFENS TOPPUTMERKELSE

Speidersjefens topputmerkelse er den høyeste utmerkelsen du kan oppnå som speider, og hensikten med merket er rett og slett at det skal være noe å strebe etter. Merket er for speidere som viser stor aktivitet og innsats innenfor speiderprogrammet, og det skal ikke være lett å oppnå.

Speidersjefens topputmerkelse handler kort sagt om at speideren skal gjennomføre og oppnå resultater innen alle de faste programelementene (merkene og prosjektene). I tillegg stilles det krav om antall uteovernattinger.

Topputmerkelsen finnes bare for stifinnere, vandrere og rovere. Dette er fordi arbeid med utmerkelsen krever stor innsatsvilje og selvstendighet, noe som er for lite utviklet hos de yngste speiderne (bevere og småspeidere).

Samtidig som topputmerkelsen krever mye av speiderne selv, er det en forutsetning at lederne motiverer og veileder speiderne som arbeider med eller vurderer å begynne på topputmerkelsen. For stifinnere og vandrere vil det være naturlig at troppslederen eller en av troppsassistentene følger opp arbeidet, mens rovere bør finne seg en mentor/veileder i eller utenfor roverlaget.

Stifinner	Vandrere	Rover
Ha tatt alle de 5 programmerkene for stifinnere.	Ha tatt alle de 5 programmerkene for vandrere.	Ha tatt Utfordringen for rovere minst fire ganger.
Ha tatt stifinnernes "Jeg er beredt"-merke.	Ha tatt vandrernes «Jeg er beredt»-merke.	Ha tatt rovernes "Jeg er beredt"-merke.
Ha tatt Utfordringen minst tre ganger.	Ha tatt Utfordringen minst tre ganger.	Ha tatt alle de 5 programmerkene.
Ha vært med på minst to prosjekter i speidersammenheng (et aktualitetsprosjekt og et valgfritt prosjekt).	Ha vært med på minst to prosjekter i speidersammenheng (et aktualitetsprosjekt og et valgfritt prosjekt).	Ha tatt minst 6 fordypningsmerker.
Ha tatt minst seks fordypningsmerker.	Ha tatt minst seks fordypningsmerker.	Ha deltatt på et friluftskurs i regi av NSF.
Ha overnattet ute i minst 10 døgn i speidersammenheng, utenom sommerleire.	Ha overnattet ute i minst 14 døgn i speidersammenheng, utenom sommerleire (Regnes fra du gikk over til vandrersprogrammet. Overnatting i hytte og på sommerleir godkjennes ikke).	Ha deltatt på et internasjonalt speiderarrangement.
		Ha overnattet ute i minst 18 døgn i speidersammenheng (utenom speiderleir og til alle årstider).

Topputmerkelsen er et merke med en diplom. Symbolikken i merket - tre norske fjell, ett for hver aldersgruppe - sier noe om hvilken innsats som kreves for å oppnå topputmerkelsen. fjellene er: Slogen (stifinnere), Stetind (vandrere), Skagastølstinden (rovere).

BURGUNDER ROVERKLaffer

Burgunder roverklaffer er et bevis på at du er en aktiv rover og en «samle-utmerkelse» som oppnås ved å samle poeng etter noen bestemte kriterier. Hensikten med roverklaffene er å motivere roverne til å både arbeide med noe de interesserer seg for innen speiderprogrammet for rovere og å ta på seg ansvarsopp-gaver i og utenfor roverlaget. Det er ønskelig at rovertiden skal bidra til en mest mulig helhetlig utvikling hos rovere, og poengsystemet i burgunder roverklaffer belønner flere forskjellige typer innsats.

Burgunder roverklaffer oppnås ved å samle minimum 1001 poeng etter kriteriene som er oppgitt i tabellen nedenfor.

Hva	Forklaring	Poeng
Møte/turinnslag	Innslag på rovermøte/-tur eller møte/tur i en enhet du ikke er leder i. Du får ikke poeng for å holde møteinnslag om du er leder eller assistent i denne enheten.	5
Hovedansvar møte	Rovermøte eller møte i en enhet du ikke er leder i. Roverlagsleder får likevel poeng for rovermøter fordi roverlag har mer flat struktur enn for eksempel tropp.	15
Hovedansvar helgetur		30
Verv, per halvår	Lederverv (aktiv leder), kretsstyre, roverombud, troppsleder eller troppsassistent og liknende.	80
Prosjektgruppearbeid	Leirkommite, nasjonal prosjektgruppe (for eksempel prosjektgruppe til Roverfemkamp), prosjektlederansvar (for eksempel for roverleir på krets- eller korpsleir).	80 per halvår
Programmerke, minst to. Obligatorisk.	Bare et fullført merke gir poeng (kan altså ikke få halvdelen av poengene for et halvt fullført merke).	150 per merke
Selvinitiert prosjekt, minst ett. Obligatorisk.	Prosjektet må vare over en lengre periode og følge prosjektmalen. Rammen for prosjektet skal være at du skal bruke dine personlige ressurser til å løfte aktiviteten i egen gruppe, i kretsen eller nasjonalt. Du skal ha et personlig og selvvalgt mål.	40 per prosjekt
Fordypningsmerke	Ta ett eller flere fordypningsmerker for rovere.	25 per merke
Send inn bidrag til Speiderbasen. Obligatorisk.	Legg inn et eget aktivitetsforslag (ikke merke) eller fagstoff som ikke finnes i Speiderbasen fra før. Dette innebærer at du først skaffer deg oversikt over liknende innlegg som allerede finnes i Speiderbasen.	11

Beregning av poeng

Rovere som vil oppnå burgunder roverklaffer, kan bruke dette poengsystemet for å loggføre sin utvikling. Det er viktig å huske på at roveren selv må vurdere den arbeidsinnsatsen han/hun legger ned i en aktivitet. Vurderingen og gjennomføringen av en oppgave vil alltid variere fra person til person, men enhver oppgave forutsetter at man gjør sitt beste.

Eksempel:

Dere skal ha et temamøte i roverlaget rundt temaet bærekraftig utvikling, og du har fått ansvaret for møtet. Dette krever at du setter deg inn i stoffet på forhånd og samler bakgrunnsinformasjon. Du må også finne ut hvilken hjelp du trenger av de andre roverne, og fordele oppgaver på selve møtet, eventuelt gjennomføre hele opplegget selv. En rettferdig fordeling av poeng kan i dette tilfellet være at du som står ansvarlig for møtet, får 15 poeng.

ALDERSGRUPPENES UTVIKLINGSTREKK

Når dere planlegger aktiviteter og organiserer arbeidet i enheten, er det viktig å ta hensyn til tre viktige momenter:

- aldersgruppens egenskaper
- utviklingsmål for enheten/aldersgruppen
- de viktigste elementene i speiderprogrammet for enheten/aldersgruppen

OBS!

I tilfeller hvor det kan være behov for å avvike fra den gitte aldersinndelingen er det fortsatt viktig å ta hensyn til alders-trinnet og utviklings-trekk og tilrettelegge enhetsarbeidet basert på dem.

VISSTE DU AT?

Suksesskriterier for arbeidet med de yngste speiderne er å motivere, konkretisere, variere og aktivisere. Arbeid i kolonien baseres i hovedsak på **naturopplevelser, lek og fortelling og sang**, mens arbeid i flokken baseres i hovedsak på **lek, fantasi og bevegelse**.

Speidertiden er delt inn i fem alderstrinn: bevere, småspeidere, stifinnere, vandrere og rovere. Vi har tidligere forklart at de faste programaktivitetene og arbeidsmetodene er stort sett de samme for alle aldersgruppene, men de vektlegges litt forskjellig avhengig av aldersgruppens egenskaper og behov. De viktigste forskjellene ligger likevel ikke i hva speiderne gjør, men i hvilke krav som stilles til deres kompetanse og egeninnsats. Det er mulig å se forskjellene mellom enhetene i oversikten over aldersgruppens utviklingsmål. Men det er også nyttig å vite hva som kjennetegner de forskjellige aldersgruppene.

Barn utvikler og forandrer seg mye fra de er seks år gamle til de blir ungdommer og til slutt voksne. Derfor krever arbeidet med disse alderstrinnene forskjellig tilnærming og fokus. Det er ikke bare barnas behov, interesser og preferanser som forandrer seg med alderen, men det er rett og slett vanskelig å lære dem noe de er for unge til å forstå eller klare selv. For deg som leder er det derfor lurt å vite hva som kjennetegner speiderne du skal jobbe med. Nedenfor forklarer vi de viktigste likhetene og forskjellene mer i detalj.

Noen felles trekk for barn i alle aldre:

- Trenger å bli sett og behandlet som individer.
- Trenger tydelige grenser og opplever trygghet i rutiner, faste programposter, tradisjoner og seremonier.
- Lærer best gjennom praksis og egenaktivitet, kan fort bli lei av å sitte stille.
- Trenger ros og oppmuntring, å bli lagt merke til når de gjør noe bra.
- Trenger mestringsfølelse og vokser med ansvaret.
- Har voksne og eldre barn som forbilder og rollemodeller.
- Vil bli behandlet med vennlighet og humor (klarer ikke, eller klarer i begrenset grad, å forholde seg til ironi/sarkasme).
- Blir motivert av å være med på å bestemme hva de skal gjøre.

Enhetsarbeid i beverkoloni og flokk

Arbeid i kolonien og flokken har mange likhetstrekk, noe som skyldes at barn i alderen 6-10 år varierer veldig i utviklingen, og ofte kan ha flere likhetstrekk med noen som er litt eldre/ynge enn dem enn med jevnaldrende. Samtidig er det et stort utviklingssprang fra 6 til 10 år, og dette må ivaretas i enhetsprogrammene. Det er også viktig at speidere ikke driver med de samme aktivitetene, lekene og rammene i flere år på rad.

Det er smart i størst mulig grad å legge opp til læring gjennom lek og bruk av fantasirammer i disse to enhetene. Som bever- og småspeiderleder må du spille på barnas nysgjerrighet og ta deres undring på alvor. Å følge møteplanen er ikke like viktig som å kunne ta ting på sparket og forholde deg til det speiderne er opptatt av der og da.

Det er anbefalt å bruke beverramme som fast ramme for bevermøter. Det er viktig å gi rom for fri lek, og bevermøter og -turer trenger derfor ikke å være mettet med mange forskjellige aktiviteter og temaer. Friluftaktivitetene i beverkolonien skal være enkle og ha som mål å gjøre beverne kjent med naturen. Det anbefales for eksempel at bevere ikke drar på overnattingsturer, siden de bare så vidt begynner å tilegne seg grunnleggende friluftsferdigheter.

Det finnes mange rammer som kan brukes i flokken, men den anbefalte rammen er «Jungelboka» til R. Kipling. Det er viktig at speiderne opplever tiden i flokken som morsom og spennende. Leken er derfor den viktigste arbeidsmetoden og et sentralt hjelpemiddel i flokkarbeidet.

Noen viktige utviklingstrekk hos bevere og småspeidere (6-10):

- Har et sterkt behov for fysisk utfoldelse, elsker å leke, utvikler seg gjennom fri lek sammen med andre.
- Begynner å lære å tenke abstrakt, men er avhengige av å få forklart ting ved hjelp av konkrete eksempler, og trenger hjelp til å resonnerer seg frem til svar.
- Er i kraftig vekst, noe som påvirker koordinasjonsevnen. Finmotorisk mestring er ofte ikke så god.
- Kan oppleve det å tape i lek veldig tungt, derfor bør dere unngå utslagsleker og konkurranser med tydelige tapere.
- Trenger enkle, klare oppgaver som de kan mestre og vokse på. Skrivning, lesing og diskusjon er ikke særlig egnet i denne aldersgruppen.
- Går fort lei og trenger variasjon, så øktene bør være på ca. 10 minutter.
- Har behov for voksenkontakt, og trenger mye veiledning og ros, samtidig som de har behov for å gjøre ting selv og løsrive seg fra de voksne.
- Utvikler seg fra å være opptatt av egen person til å bli deltakere i grupper/ gjenger. Trenger å lære å følge regler og sosiale normer for å fungere sammen med andre, og trenger mye moralsk veiledning.
- Er tillitsfulle og lette å lede. Voksne må derfor være positive forbilder.
- Lærer å være i større grupper, utvikler gruppestolthet og lager egne regler.
- Har god fantasi, ønsker å lære ting. Kreativiteten er en sterk drivkraft for læring.
- Er nysgjerrige på årsakssammenhenger, utforsker omgivelsene, søker ut.

Betydning for programmet i kolonien og flokken:

- lek og bevegelse i naturen
- fantasirammer, eventyr, fortellinger
- små grupper, tett kontakt med voksne

TIPS:

Mer om dette kan du lære på et kurs om speiderprogrammet eller emnekurs i beverspeiding/ småspeiderarbeid. Nyttig litteratur er Beverhåndboka og lederveiledningen om speidermetoden, som forklarer progresjonen mellom aldersgruppene på en mer detaljert måte.

Tropp - stifinnere og vandrere

Arbeidet i troppen baseres i hovedsak på:

- patruljesystemet og førerpatruljearbeid (førerpatrulje er en arena for opplæringen av patruljeførere og -assistenter)
- ferdighetstrening og utfordringer
- karakterbyggende aktiviteter
- ansvar og ledelse

Det er opp til den enkelte tropp å bestemme hvordan de organiserer troppsarbeidet på en måte som ivaretar forskjellene i utviklingsnivået hos stifinnere og vandrere. Speiderprogrammet er fleksibelt, noe som gjør det mulig både å gjennomføre alderstilpassede aktiviteter for stifinnere og vandrere hver for seg og å samkjøre aktivitetene hvis det er ønskelig. Det viktigste dere må tenke på, er at de eldste speiderne i troppen får litt større utfordringer enn de yngste, både i kunnskap og ferdigheter og når det gjelder nivå av medbestemmelse og ansvar.

De fleste gruppene deler inn troppen på en av disse tre måtene (avhengig av antall speidere og ledere, lokale forhold og andre praktiske hensyn):

- Én felles tropp med blandede patruljer (stifinnere og vandrere sammen) – dette krever at enhetsprogrammet er tilrettelagt for å ivareta progresjonen for både stifinnere og vandrere, selv om de fleste aktivitetene er felles for troppen/patruljen. Helt konkret bør vandrere gis større ansvar og utfordringer.

- En stifinnertropp med bare stifinnerpatruljer, og en vandrertropp med bare vandrerpatriuljer – dette krever flere ledere og to alderstilpassede troppsprogrammer. Fodelen ved dette er at man enklere kan tilby alderstilpassede utfordringer til speidere. Ulempen er derimot at man i mindre grad kan bruke de eldre speiderne i opplæringen av de yngre. Rene stifinnerpatruljer krever mye oppfølging og lederressurser.
- Én felles tropp med rene stifinnerpatruljer og vandrerpatriuljer – fungerer på nesten samme måte som en todelt tropp, men krever ikke like mange ledere, og programmet for stifinnere og vandrere er enklere å samkjøre.

Troppsprogrammet preges ellers av stor grad av egenlæring, hvor ansvaret hos hver enkelte speider skal øke i takt med mestringsfølelsen. Som troppsleder må du være veileder og tilrettelegge for speidernes læring i mye større grad enn i de yngre enhetene. Dette stiller spesielle krav til ledelsesopplæringen hos troppsledelsen, og spesielt troppslederen.

Noen viktige utviklingstrekk hos stifinnere og vandrere (10-16):

- Evnen til å samarbeide med andre øker.
- Jenter er gjerne bestevenninneorientert, mens gutter oftere orienterer seg mot vennegrupper.
- Kjønnssrollene blir viktigere.
- Forståelse av og interesse for virkeligheten og omverdenen er økende. Er miljøbevisste.
- Moralen utvikles, og de tenker gjennom spørsmål om religion og trostilhørighet.
- Ønsker å diskutere og bli tatt på alvor.
- Justerer tilpasninger til sosiale grupper.
- Lederskap appellerer.
- Trenger frihet for å utvikle kreativiteten.
- Personlig ansvarsfølelse utvikles.

Stifinnere

- Mestring og tilegnelse av ferdigheter blir veldig viktig. Sammenligner seg med andre.
- Er opptatt av bestevenner. Prinsipper for vennskap diskuteres.
- De mellommenneskelige forhold utvikles, og evnen til samarbeid og til å se utenfor seg selv øker.

Vandrere

- Søker sosial identitet.
- Sterkt behov for å bli akseptert og anerkjent av jevnaldrende.
- Ønsker å bli akseptert som selvstendige individer, med egne meninger og behov.
- Frigjør seg fra foreldrene, og tenker på fremtiden som voksen.

Betydning for aktivitetene:

- Medbestemmelse og ansvar under veiledning.
- Et allsidig og fleksibelt program.
- Støtte fra voksne er viktig, men ikke detaljstyring.
- Patriuljen er det viktigste fellesskapet.
- Lederne og peffene (evt. assene) samarbeider gjennom førerpatriuljen

Det er ikke nødvendigvis slik at alle speidere i enheten skal gjennom det samme programmet. Det er viktig at du som leder ser an speiderne du jobber med, og legger merke til hvor hver enkelte befinner seg i utviklingen, og hvilke utfordringer hver enkelte motiveres av. Det viktigste du som leder kan gi til dine speidere, er gode opplevelser, mestringsfølelse uavhengig av hvor mye de kan fra før og mulighet til å vokse med ansvaret under god veiledning.